

Glose la plîngerile lui Irmiahu

de Șef rabin dr. MOSES ROSEN

Ne amintim mereu

„Toți cei care l-au prigonit, l-au ajuns în strimtoare” (1—3).

Nu e greu să fii om de treabă în împrejurări bune. Traiul liniștit și lipsit de griji, te face să fii și cinstit. Greu este să-ți menții integritatea de caracter atunci când ești copleșit de nevoi, când suferința te încovoiează.

Lată tilcul cuvintelor profetului. Măreția și puterea de sacrificiu a credincioșilor Torei s-a călît în focul marilor prigoane la care a fost supus. Încercările grele prin care a trecut i-au dovedit caracterul iar „toți cei care l-au prigonit” au înțeles aceasta, atunci când el a ajuns „כִּי הַסְרִיטוֹת” „la strimtoare”.

„Căci mare ca marea e nenorocirea ta, cine să te tîmăduiască?” (II, 13).

כִּי גְדוֹל כִּים שִׁבְרֶךָ, מִי יִרְפֵּא לְךָ

Profetul contemporan al marelui cataclism o asemuește cu marea. De cile ori „nenorocirea ta a fost mare precum e marea?”

יְכוֹר הַיָּם... עַל כֵּן אֲחִי לֵךְ

„Imi voi aminti mereu... de aceea sper” (III, 20—21).

Ne amintim mereu de distrugerea templului cel mareț. N-am uitat o clipă și n-am încetat să plîngem. O asemenea memorie afectivă ne îndreptățește să credem că speranța noastră nu-i pierdută.

„Să ridicăm inimile spre brațe” (III, 41).

נִשָּׂא לִבְכוֹ אֵל כַּפַּיִם

„Se pot găsi oameni care au „inimă bună”. Cele mai bune intenții îi animă, dar... infernul e pavat cu bune intenții. Nu e de ajuns „inimă bună” dacă brațele nu colaborează. Intenția trebuie să fie tradusă în faptă. Dorința cea mai bună a inimii trebuie să-și găsească expresia în fapta săvîrșită de brațe.

„Să ridicăm inimile spre brațe”.

Pe malurile Babilonului

Iar Irmiahu porni pe urmele captivilor. Glasul lui tuna : „pe care cale au apucat-o nenorociții ? Unde e drumul pe care au fost minaiți ? Vreau să merg după ei pe cărările care duc spre prăpastia pierzaniei”.

Mergea, mergea mereu profetul cel cu pieptul plin de durere. O diră de singe îi călăuzea drumul. Un drum lung și istovitor, drumul martiriului. Pămîntul era îmbibat cu singe, era umplut cu trupuri.

Se aplecă și ridică mădulele fragede de prunci, le strinse la piept, le sărută și le udă cu roua sfîntă a ochilor săi. Întîlni o uriașă tabără de tineri încătușați. Se duse și își puse cătușele lor la brațe și la picioare. Hohotind cu bațocură, dușmanii îi desprinseseră lanțurile și-l goniră. Plîngeau captivii, plîngea și Irmiahu cu dinșii. El le spunea : „Fraților, dacă mi-ați fi dat ascultare atunci cînd v-am adus cuvîntul lui Dumnezeu, n-ați fi ajuns aici”. Cînd ajunseră la riul Prat, Nabuzardan, comandantul oștilor dușmane îi spune : „Dacă vrei, poți veni cu noi la Babel”. Se gîndi Irmiahu și își zise : „De voi merge și eu cu dinșii în robie, cine va plînge pe ruinele orașului sfînt, cine va cînta viitorului marea noastră nenorocire ? Cine va mărturisi veacurilor ce vor veni, cutremurătorul adevăr ?”

Se hotărî, deci, să se întorcă. Cînd captivii văzură aceasta un hohot de plîns zguduî văzduhul. Ei strigară : „Părinte Irmiahu, cui ne lași, de ce ne părăsești ?” Lată pentru ce e scris „Pe malurile Babilonului șezut-am și am plîns” (Psalm 137). Le răspunse profetul : „Martori vă aduc cerul și pămîntul că de ați fi plîns o singură dată cînd ați fost acasă la Ierusalim, n-ar fi trebuit să ajungeți să plîngeți aici”.

Profetul Irmiahu, pictură de Lezer Ury

Atunci cînd templul ardea...

Cînd marele preot zări templul cuprins de flăcări, el urcă pe virful acoperișului iar împreună cu dînsul au pășit „bobocii preoției”, tinerii ucenici ai sfîntei misiuni de slujitori ai

(Continuare în pag. V-a)

Lumina de la capătul drumului

„Mila și dreptatea sînt sprijinul tronului Tău” spun Scrierile sfinte.

La prima vedere, mila și dreptatea se exclud. Dreptatea este inexorabilă, limitele ei sînt fixe. Mila merge dincolo de orice limită și se oprește acolo unde încetează dragostea. Mila se plasează în afara dreptății, ea este mai apropiată și ține cont de slăbiciunile noastre, ea e numai iertare. Ar fi infinit de drept și totodată milos este o sinteză pe care numai D-zeu o realizează față de credinciosul său.

Studiul textelor hagadice privind distrugerea templului dezvăluie un fapt semnificativ : cu cît pedeapsa este mai dureroasă și mai umilitoare, cu atît mai mult vom găsi în pedeapsa însăși indiciile dragostei și milei divine. Midrașul merge pînă la a face afirmația paradoxală că 9 Av, ziua distrugerii templului a fost pentru strămoșii noștri, și rămîne și pentru noi, o zi de bucurie.

„Cîntarea lui Assaf. O! Doamne, necredincioșii au venit în moștenirea ta...” Midrașul comentează astfel acest verset din Psalmi : este acesta un imn, o cîntare ? Nu ar fi mai corect să se spună „Elegia lui Assaf”, deoarece necredincioșii au pătruns în stancuar ? Iată interpretarea : Da, este un imn. Prin distrugerea templului, fiii lui Israel au obținut iertarea pentru păcatele lor. Căci Domnul, în loc să-și verse mînia pe cei care au înfăptuit răul, a revărsat-o asupra zidurilor, asupra pietrelor”.

Midrașul ne arată pînă la ce punct înțelepții noștri au fost convingși că dragostea lui D-zeu nu ne va părăsi nici chiar în fața păcatelor

noastre. N-a spus, oare, rabi Meir : oricare ar fi comportarea noastră, sîntem fiii celui Etern. Chiar și în cea mai aspră pedeapsă care a lovit vreedată poporul, înțelepții noștri descoperă mila cerească.

Alte texte ni-l descriu pe D-zeu în momentul distrugerii templului ca pe un tată profund afectat de soarta fiului său. D-zeu, aproape surprins de acțiunea teribilă pe care a declanșat-o, cere sfat îngerilor cum să-și exprime jalea. El deplînge soarta fiilor lui Israel. El plînge spre mirarea îngerilor și spre neputința noastră de a înțelege. El spune îngerilor să trezească pe patriarhi din mormintele lor, să-l smulgă pe Moșe din somnul său pentru ca și ei să se roage, să plîngă marea calamitate care s-a abătut asupra poporului. Și văzînd templul arzînd și indescriptibilă suferința a supraviețuitorilor, El jură să distrugă lumea.

Ca și cum nu D-zeu ar fi fost autorul acestei suferințe ! Ca și cum totul nu ar fi fost voința și decizia Lui încă de mult !

Un alt Midraș ne povestește reacția divină în fața lacrimilor vărsate de îngeri : „Nu plîngeți, — le spune El — mai bine coborîți și ajutați-le să ducă poverile”. Rîndurile citate arată cu claritate că înțelepții noștri erau aproape incapabili de a concepe un D-zeu a cărui dreptate ar fi implacabilă. Hagada, denumită de către unii *consolare* se străduiește să arate poporului încercat de soartă aceste nesenace izvoare de dragoste pe care D-zeu, în pofida a tot ce a fost, ne mai rezervă încă.

Este vorba de a dovedi înainte de toate, că această mare ruptură provocată de distrugerea templului este trecătoare, că D-zeu este obligat de a proceda astfel, de a-și arde propria sa casă, în virtutea principiului de dreptate care conduce lumea, dar că el însuși suferă ori de cîte ori aplică oamenilor dreptatea, ori de cîte ori îi lovește. Nimic nu i-a făcut pe înțelepții noștri să dea înapoi cînd a fost vorba de a da curs liber sentimentelor.

Să nu uităm că după căderea Betar-ului și groaznica înfrîngere suferită de Bar Kohba, marea masă a populației era într-o stare de prostrație, pradă disperării. Trebuia să li se insufle curaj, să li se redreseze moralul. Era necesară această convingere că D-zeu, chiar în indiferența sa, nu ne părăsește ; chiar atunci cînd ne pedepsește, ne păstrează toată sollicitudinea, toată dragostea sa. El însuși suferă din cauza suferințelor noastre, ca și noi și El este nenorocit. „De la distrugerea templului, spune Domnul lui Mesia, copleșit de suferință nu m-am așezat încă pe tronul meu”.

Poate exista, oare, o mai mare consolare pentru un om decît să știe că D-zeu împărtașește durerea sa ? Există, oare, o garanție mai bună că vindicarea va veni, că leacul e pre-

(Continuare în pag. 11-a)

Cum era întreținut focul sacru

Prima jumătate a Leviticului se ocupă pe larg de sacrificiile oferite în sanctuar. Iar mai tîrziu în templu și despre diversitatea lor. Deși se dau multiple detalii, o chestiune este trecută sub tăcere și anume de unde și de către cine era procurată enorma cantitate de combustibil necesară pentru a menține focurile aprinse în permanentă, ziua și noaptea, în toate zilele anului. Tot ceea ce ni se spune este că „fiii lui Aaron, preoții, să aprindă focul pe jertfelnic și să pună lemne pe joc” (1,7), că așa cum s-a arătat, focul trebuia să ardă în permanență (6,6) iar cenușa îndepărtată (6,4).

De unde și de către cine erau procurate aceste cantități enorme de lemne ? Răspunsul îl găsim abia în perioada care a urmat Pentateuhului și în a celui dr al doilea templu. În cartea lui Nehemia citim că printre numeroasele legămînte luate de către cei adunați la istorica întrunire convocată de Esdra și de Nehemia a fost și acela de „a aduce lemne de arpe jertfelnic, an de an, la templul Domnului, la vreme hotărîită mai dinainte” (Nehem. 10,35). Metoda prin care se decidea cine va avea privilegiul de a aduce lemnele, era tragerea la sorți.

Cartea lui Nehemia nu ne dezvăluie, totuși, care era „vremea hotărîită” și cine erau fericii desemnați de soartă de a aduce cele de trebuință focului sacru. Din nou această tăcere e ruptă de un document ulterior, care prezintă un interes deosebit : Mișna. Găsim aici detalii amănunțite (Taanit 4,5). Ni se indică cele nouă momente ale anului cînd ofrandele erau aduse și ne sînt indicate numele a nouă familii care se bucurau de acest prețios privilegiu. E interesant că dintre cele nouă familii sau grupuri menționate, opt sînt cuprinse în lista

genealogică a familiilor care au venit din Babilonia sau Persia după decretul lui Cyrus. Acest pasaj completează pe cel din cartea lui Nehemia și dovedește cu privilegiul era păstrat cu strictețe și transmis de-a lungul secolelor, adică de cînd a fost scrisă Mișna — și acestu a avut loc într-o perioadă foarte îndepărtată, deoarece vorbește despre perioada templului — și epoca mai recentă cînd s-a instituit tragerea la sorți.

Că evenimentului i se acorda o importanță deosebită, reiese din „războiul iudeilor” al lui Josephus Flavius, care vorbind despre evenimentele care au precedat izbucnirii războiului, în anul 66 e.n., relatează : „a doua zi era sîrbătoarea aducerii lemnelor, cînd era obiceiul să se aducă lemne pentru altar, astfel ca niciodată să nu lipsească pentru focul care ardea în permanență”.

**A apărut
CALENDARUL
MOZAIC
(LUAH)
pe anul 5732
(1971 — 1972)**

Calendarul cuprinde un bogat material, în limbile română și idiș, cu privire la datinile și obiceiurile religioase din tot cursul anului 5732.

Calendarul cuprinde, de asemenea :
— principalele rugăciuni mozaice ;
— aforisme talmudice, din înțelepciunea străbună etc.

Doritorii se pot adresa pentru comenzi Federației Comunităților Evreiești, str. Sf. Vineri 9, București, cont B.N.R. 49.8.01.000, sector IV.

Prețul unui exemplar 2 lei.

M. H. MAXY

de Sașa Pană

Luni 19 iulie, la orele 1 și 20 de minute, inima suferindă a lui M. H. Maxy a încetat să mai bată. În acea clipă, o minte luminată și posesorul unui limbaj în care claritatea se lăsa la întrecere cu soliditatea argumentației, au rămas doar amintiri pentru prietenii care l-au iubit. A trecut marele prag, după aproape un an de suferințe stoic îndurate, cel care a militat pentru triumful unei arte care să vorbească omului despre om, artă care a purtat un timp eticheta Constructivism, depășit în varianța românească Integralism. Prin această denumire pictorial a înțeles și a dorit integrarea artei naționale în cea europeană, universală. De unde și titulatura revistei creată în 1925, care s-a numit *Integral*, având redactori la București pe F. Brunea, Ion Călugăru și Iarlie Voronca, și la Paris pe B. Fundoianu și Mattis Teusch.

La Iași, în 1918, am avut prilejul să fiu printre vizitatorii primei expoziții a lui Maxy. El expunea împreună cu Iosif Ross și I. Steurer, în „sala de deșeș”, a ziarului *Omul liber* de sub conducerea lui N. D. Cocea. Erau desene și picturi cu subiecte de pe front. M. H. Maxy avea atunci 25 de ani (se născuse, la Brăila, la 26 octombrie 1895, de unde foarte curând veni la București, unde urmă școala primară și liceul).

Între 1920 și 1921 expune la București și e remarcat cu elogii de Tonizza și de colecționarul mecena Alexandru Bogdan-Pitești, care îl invită la conacul său de la Vlaici unde pictează pentru a doua expoziție bucureșteană.

În anii 1922 și 1923 studiază la Berlin cu vestitul pictor, originar din România, Arthur Segal. În aceiași ani e cooptat membru al Asociației de artiști și de revoluționari „Novembergruppe”. Curând va expune 23 de lucrări profunde personale — cum va fi tot ce va crea de atunci înainte — la Galeriile berlineze „Der Sturm”, alături de ilustrii înainte-mergători Paul Klee, Marcossis și alții.

Reintors în țară, expune la Mozart și în același an (1924) în decembrie e printre expoziții la prima expoziție internațională *Contemporanul*, făcând parte și din comitetul organizator. Amintim doar câteva nume de expoziții: Kassak Ludovico, Charles Teige, Kurt Schwitters, Hans Arp, Arthur Segal, Paul Klee, Wiking Eggeling, C. Brâncuși, Mihaela Petrascu, Mattis Teusch, Victor Brauner, Marcel Iancu.

A creat și a redactat, între 1925 și 1928, revista de sinteză modernă *Integral*. De-a lungul a unei jumătăți de veac de neîntreruptă activitate, M. H. Maxy a fost prezent în peste

30 de expoziții personale și colective, din care amintim doar câteva: Contemporanul, Grupul plastic, Arta nouă, Criterion, Saloanele oficiale de toamnă. A creat prima „Academie de artă decorativă” în România și, în continuare „Studioul de artă decorativă”.

În 1929, la Expoziția internațională de la Barcelona (1929), a primit Medalia de aur pentru lucrări de artă decorativă realizate în metal. Obiecte realizate în lemn și metal, în modele inventate de pictor, a expus Maxy și cu alte prilejuri. Cu elogii au fost răsplătite și lucrările expuse în 1933 la Haga, Amsterdam și Bruxelles. Amintim, apreciatele decoruri la câteva piese de teatru interpretate pe scena teatrului Barașeum (1939).

Din 1941, când preia conducerea Studioului teatrului Barașeum — împreună cu Al. Finți, Beate Fredanov, Al. Marius — lucrează și ca scenograf. În aceeași perioadă, Maxy e profesor de pictură la Școala de artă pentru evrei și la Universitatea tehnică și artistică. Și în aceiași ani de teroare și bezna legionar-antonesciană, M. H. Maxy a participat la lupta revoluționară sub conducerea Partidului Comunist Român.

Problemele obștei evreiești nu i-au fost indiferente lui Maxy. Dimpotrivă, în perioada premergătoare anilor negri, M. H. Maxy a făcut parte din colectivul de redacție al săptămânalului *Înfrățirea*. Dar abia după izbăvitorul 23 August 1944, în anii instaurării și desăvârșirii puterii populare, Maxy și-a adus din plin contribuția prin articole judicioase în săptămânalul *Unirea*.

După eliberarea patriei de sub jugul fascist, activitatea lui Maxy a cunoscut mari reușite, apreciate și peste hotare, în variate domenii: pictură grafică inspirate de prefacerile pozitive în viața poporului. Să nu uităm importanta contribuție înnoitoare în decoruri de teatru.

Din 1949 pînă în 1951, acest eminent pedagog a funcționat ca profesor de pictură la Institutul de arte plastice „Nicolae Grigorescu”. Și tot din 1941 pînă la sfârșitul vieții a fost directorul Muzeului de artă a Republicii Socialiste România pe care — cu sprijinul și ardoa-

rea unui admirabil colectiv de muncă — l-a organizat și adus la forma în care se allă azi. Munca sa susținută ani și decenii a fost în repetate rânduri răsplătită; în 1945 i s-a acordat titlul de Artist Emerit, în 1959 a primit Ordinul 23 August în 1964 i s-a acordat Ordinul Muncii.

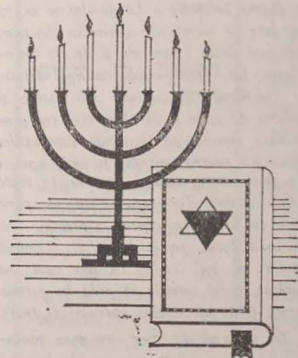
O incununare a rodniciei activității artistice înnoitoare a lui M. H. Maxy a fost expoziția retrospectivă din octombrie-noiembrie 1965, în sălile Dalles, în ziua cînd maestrul împlinea 70 de ani. Erau acolo adunate — din muzee și de la particulari — și oferite generațiilor de azi, o operă creată în aproape o jumătate de secol: 108 picturi, 36 lucrări de grafică și 31 de fotocopii după grafică apărută în reviste. Expoziția a fost organizată de Comitetul de Stat pentru Cultură și Artă. Ea a demonstrat „pe concret” ce înseamnă pictură cu mesaj.

În manifestul primului număr al revistei *Integral* (martie 1925) găsim aceste cuvinte de înaintemergător: „Artiști — seismografi, — cititori, spectatori și voi oameni cumsecade. Fiți diafragme!” Iar finalul manifestului, citeva scilicetore definiții și recomandări: „Tradiția: inteligența norodului, evadată din pasișul etern natural, și tehnica. Imaginația colectivă a clădit basm, cînt, culturi de-a pururi viabile”.

M. H. Maxy s-a manifestat și ca remarcabil scenograf, schițe de decor, modele de costume (la piesele de teatru „Maya”, „Ratații”). Mai înainte colaborase la vestitul ansamblu teatral din Vilna (U.R.S.S.) cu proiecte de decor la spectacole regizate de poetul Iacob Sternberg. Neuitate au rămas în memoria celor care au asistat la reprezentațiile „Noaptea în Tîrgu-Vechi”, „Sabetay Zwi”, „Omul, bestia și virtutea”, „Manechinul sentimental”. Aportul său a fost prezent și în sectorul revuistic „Stafide și migdale”. Colaborarea lui Maxy cu actori și Beate Fraedanov s-a materializat în două certe succese „Cutia cu iluzii” și „Cîntărețul tristeții sale”. Ultimul a revenit într-o recentă stagiune pe scena T.E.S.

M. H. Maxy, omul, minunatul om, ne-a părăsit. „A dispărut — cum subliniază necrologul — un valoros artist, un pedagog de prestigiu, o personalitate marcantă a mișcării plastice românești”.

Dar opera lui Maxy ne-a rămas și a devenit bun al tuturor, intrat în patrimoniul artistic al patriei.

ELEGIE

ISH JAIN

Memoria — expune paralele.
În baltă chipuri — lut înfrișoșat.
Durerea — tîmple.
Ochii — plînsat.
Sînt eu — un tremur.
Cîntăreț bolnav,
dă-mi nume — tu — de rîu!
dă-mi nume — tu — de rîu!
Bogate, poloneze lunci
— acolo-nmugueam.
Vilcele fără șoapte,
păduri ademenind spre taine....
Mătase — ceruri,
murmur de izvor
și picuții din faguri.
Piinea
și-a-însifit — în case —
rădăcini: sînt frații mei!
Ecouri împletesc o goamnă, cornul!
Și călărețul — fără de noimă —:
panaș în vînt,
galop
S-a spulberat

— și fără rost —
a lăncii pradă.
Că răsarise-n lume
el — frate-al meu — dintre cuptoare.
Albastre lacuri:
ochii unui văr — oglinzi!
O barbă-n grîu:
e unchiul meu!
Iscind în miezul verii
trecute neguri,
se taie vîpia
— Oswiecim.
O, maică rea, șarpe viclean!
Mi-e singele
cît riul revărsat!
Prin somn pierit
— aducere aminte —
și nopți albastre
cu Chopin
veghez
chiar pînă cînd
mormintele vorbi-vor.
În românește de Adrian Hamze

AL V-LEA PAVILION DE MOSTRE

În perioada 10 septembrie — 20 octombrie a.c. va fi deschis cel de-al V-lea pavilion de mostre de bunuri de consum pe anul 1971.

În cadrul pavilionului, ce va fi organizat în complexul expozițional din Piața Științei, vor fi expuse bunuri de consum care au asigurate condiții de a fi produse și livrate fondului pieței, exportului, precum și schimbului de mărfuri cu alte țări. Organizarea celui de-al V-lea Pavilion de mostre va constitui un prilej de trecere în revistă a ultimelor realizări în domeniul producției bunurilor de consum, un mijloc valoros de stimulare a industriei naționale în direcția lărgirii și diversificării sortimentelor, a îmbunătățirii calității mărfurilor. El va mijloci, în același timp, o largă confruntare între preferințele populației și orientarea producției de bunuri de larg consum, precum și posibilitatea încheierii de contracte între industrie și comerț, cunoașterea de către reprezentanții diferitelor firme străine a potențialului industriei românești de bunuri de larg consum.

ROMANIA LA EXPOZIȚIA INTERNAȚIONALĂ

La Chicago s-a deschis o expoziție internațională de mobilă, la care participă alături de cele peste 900 de firme americane și străine, și întreprinderile românești de comerț exterior „Tehno-forest” și „Leccoop”.

Interesul manifestat față de prezența, pentru prima oară, a României la această expoziție și deosebita alluență de vizitatori pe care o cunoaște salonul respectiv au determinat organizarea unei întâlniri între oficialitățile românești, în prezența vernisajului expoziției, cu reprezentanții unor firme americane.

SE DEZVOLTĂ POTENȚIALUL INDUSTRIEI IEȘENE

Construcții ieșene lucrează în rîm intens la ridicarea unor noi obiective industriale. Printre acestea se numără o fabrică de prefabricate cu o capacitate anuală de 75 000 mc, și o nouă secție de țigla la fabrica de ceramică.

Concomitent, construcții ieșene au început lucrările la o mare hală de 10 000 mp la Uzina mecanică Nicolina, pentru o capacitate de producție de 6 700 tone utilaj de construcții. Se lucrează de asemenea la extinderea fabricii de utilaje pentru industria materialelor de construcții, precum și la extinderea uzinei de fibre sintetice.

O FIRMA DE PRESTIGIU INTERNAȚIONAL

Faima pantofilor și blănușilor care se fabrică la Oradea a trecut de mult hotarele țării. Pe adresa combinatului de piele și încălțăminte sosesce tot mai multe comenzi, atât din țară, cât și din Anglia, Franța, U.R.S.S., Austria, Elveția, R. F. a Germaniei etc. Produsele realizate aici sînt frumoase, durabile, moderne. Anual, combinatul produce peste 7,5 milioane perechi încălțăminte, precum și articole de marochinărie și o largă gamă de blănuși. În acest an întreprinderea va exporta în Anglia 150 000 perechi de încălțăminte, iar în Franța se va exporta pentru prima oară pantofi tip „Romara”. Se produc, de asemenea, pantofi pentru S.U.A.

LUMINA DE LA CAPĂTUL DRUMULUI

(Urmarea din pag. 1-a)

gătit?

Deoarece D-zeu însuși a ars templul Său, tot El îl va reconstitui. Deoarece însuși D-zeu nu are liniște în această lume din cauza distrugerii templului, nu este, oare, cert că într-o zi acest templu va fi reclădit și că atunci suferințele vor lua sfîrșit?

Cînd dușmanii au pus cătușe nefercțiilor exilați — ne spune un Midraș — D-zeu a pus și El mîna sa dreaptă la spate și de atunci nu a mai luat-o de acolo.

Înțelepții noștri erau conștienți că marea disperare a poporului trebuia în mod fatal să aibă repercusiuni metafizice asupra naturii divine și mai ales asupra manifestării sale. Dar mai ales, ei se străduiau prin toate mijloacele să scoată în evidență că necazurile noastre erau strîns legate de acele ale lui D-zeu. Acesta înseamnă mai mult decît a spera. Înseamnă a avea certitudinea.

Dacă D-zeu nu ar fi decît dreptate, cum am mai putea îndrăzni să sperăm? Dar D-zeu este totodată iubire, de aceea toate speranțele sînt îngăduite.

D-zeu iubește nu numai pe credincioșii săi, ci și casa sa, chiar dacă e pîngărită de păcate. În momentul părăsirii templului — ne povestește un Midraș — D-zeu și-a luat rămas bun de la ziduri, sărîtîndu-le ca înaintea unei lungi călătorii. A unei călătorii tragice, lungi, dar la capătul cărcia se află luminile bucuriei.

ORAȘUL CABALIȘTILOR

Safed sau Zwat este un oraș din Galil, situat pe o culme muntoasă din acea parte pe care Biblia o atribuie tribului lui Naftali. Nici în Biblie și nici în Talmud nu există vreo referință precisă la acest oraș.

Și totuși, acesta este locul despre care rabi Iosef Karo a scris în secolul al XVI-lea: „După aproape 15 secole de exil și suferință, D-zeu a amintit poporului legământul dintre El și strămoșii lor și i-a adus înapoi către unul dintr-un oraș, care doi dintr-o familie”.

Impulsul care i-a făcut „pe unul dintr-un oraș, pe doi dintr-o familie” să prefere orașul Safed marilor centre ale Europei a fost de natură religioasă. Căci, mai ales datorită cabaliștilor, orașul a căpătat în evul mediu faima unui centru de seamă al învățării.

Samuel Usque scria despre locul unde se refugiase coreligionarii săi din peninsula iberică, următoarele: „Acolo veți practica nestingherii credința evreiască. Acolo veți putea reinnoi viața voastră interioară, veți regăsi vechile adevăruri, veți putea abandona practicile pe care ați fost siliți să le imitați. Acolo veți regăsi îndurarea nemărginită a lui D-zeu pentru că acolo El v-a dat libertatea nelimitată de a începe să vă călăți.” Sentimentul de a fi păcătuț, care apăsă atât de greu asupra lui Usque, poate fi înțeles și la alți autori. Rabi Natan din Hanover, autorul cărții *Ieven Me-tulah* vorbind despre suferințele evreilor din timpul lui Hmelnicki, încheie astfel: „Ce să spunem și cum să ne considerăm? D-zeu a descoperit păcatele noastre. Poate, oare, D-zeu să judece fără să aplice dreptatea? Și cum relele comise erau se pare pe măsura marii catastrofe care se abătuse asupra lor, cei profunde religioși au simțit, desigur, nevoia unei vieți noi, unei reinnoiri.

După cum am spus, nici Biblia, nici Talmudul nu menționează Safed-ul. Pentru prima dată orașul este pomenit într-un document de la începutul secolului al XIII-lea, când călătorul Samuel ben Șimon relatează că există acolo o comunitate cu peste 50 de suflete. Ceva mai târziu, în legătură cu o controversă a lui Maimonide, se menționează un document care poartă semnătura rabinului Moses ben Iuda și a rabinului din Safed, Rabi Hananel Ibn Askara și rabi Șem Tob Ibn Gaon din Spania s-au strămutat la Safed în același secol, pe când rabi Isaac ben Iosef Kelo din Laresa (Spania) a vizitat Safed-ul în secolul al XIV-lea, relatând apoi despre o numeroasă comunitate evreiască existentă acolo. Iosef Mantabia, care a

vizitat Safed în anul 1481, vorbește despre o comunitate formată din 300 de familii, incluzând și pe cei din satele învecinate. Dar abia în ultima decadă a secolului al XV-lea, Safed începe să fie pomenit ca având o comunitate evreiască importantă. Cel care a influențat dezvoltarea acestei așezări este rabi Iosef Saragosi. Originar din Spania, a trăit un timp în Sicilia, apoi la Beyrut și la Sidon și în cele din urmă s-a instalat la Safed, unde se pare că a înființat o școală. Safedul fusese preferat, deoarece în această mică localitate, localnicii erau ospitalieri și binevoitori față de noii veniți. Membrii comunității evreiești duceau o viață modestă. Un călător anonim care a trecut prin Safed în anul 1496, îl amintește pe învățatul rabi Pharez Colobi, șeful comunității, care își agonisea existența de pe urma unui mic magazin alimentară. Șlommel din Moravia, autorul biografiei lui Luria, scriind despre Safed în anul 1607, menționează că printre cetățenii acestui oraș se află mari erudiți, sfinți, oameni de acțiune, plini de înțelepciunea divină, dar ceea ce admira mai mult era modul lor simplu și modest de a trăi. „Nici unul dintre ei nu se rușinează să care apă sau să se ducă la piață ca să cumpere piine, ulei, legume. În legătură cu modul lor de viață se povestesc următoarele: Odată rabi Abraham Galanti, cel mai înzestrat dintre discipolii lui Cordovero, autorul mai multor scrieri cabalistice, se întorcea de la piață cu un sac de făină în spănare. Un alt mare erudit, văzându-l, îi smulse sacul, spunând că îl va aduce el, care e mai tânăr și mai puternic. Altă dată, Galanti căra pe umeri un vas cu apă. Un discipol îl întinși și îl rugă să-l lase să-și astimpe seeta. Cind Galanti îi oferi vasul, acesta îl înșfăcă și îl duse pînă la locuința lui Galanti.

Creșterea rapidă a Safed-ului reiese din faptul că în timp ce în 1522 existau acolo 3 sinagogi și un colegiu rabinic înființat de Saragosi, în 1603 avea 21 de sinagogi și 18 școli talmudice. Printre erudiții care au creat faima Safed-ului se numără două figuri proeminente, Iosef Karo și Isaac Luria, ilustrul cabalist din Safed.

Una din cărțile lui Karo, care îl dezvăluie cel mai clar personalitatea este *Maghid Mešurim*, apărută 30 de ani după moartea autorului ei. Cartea prezintă un vis care a durat aproape jumătate de secol. Căci Karo, marele cunosător al Legii și iubitor al logicii era în același timp un mare visător.

Generalul Tiberius Iulius Alexandru

Tiberius Iulius Alexandru, general roman din secolul I. al erei noastre a fost fiul șefului comunității evreiești din Alexandria, Alexandru, care i-a dat prenumele de Tiberius ca omagiu adus împăratului. Mai târziu, acesta și-a adăugat numele de Iulius, în onoarea familiei care domnea la Roma. Nepot sau var al lui Philo din Alexandria, el a abjurat credința strămoșească, urcând repede treptele ierarhice și ajungând la posturi foarte înalte.

În anul 46, Claudius l-a numit procurator al Iudeii (Josephus Flavius: *Antichități*). Mai târziu, Nero l-a făcut cavaler roman, apoi în timpul războiului împotriva parților i s-a încredințat postul de guvernator civil pe lângă comandantul militar, generalul Cobulon (Tacit: *Anale*); în cele din urmă, obținând importantul post de prefect în Mithraim. Agrippa se grăbi să părăsească Ierusalimul, unde tocmai izbucnise o revoltă împotriva sa, numai pentru a se duce la Alexandria și a-l felicita personal pe Alexandru.

În disputa dintre Vespasian și Vitelius pentru tronul imperial, Alexandru s-a plasat de partea celui dintâi, convingând trupele staționate în Egipt să depună jurământ de credință lui Vespasian. Drept recompensă, el fu desemnat să-l însoțească pe Titus în războiul împotriva Iudeii, în calitate de general de armată (prefectus proetorii). În cadrul consiliului de război care s-a ținut în fața Ierusalimului, Alexandru a votat pentru păstrarea templului (Renier: „Consiliul de război ținut de Titus” care figurează în „Memoriile institutului”, 1867).

În anul 1838 s-a găsit la Arad un epigrafi prin care consiliul și populația acestui oraș aduc omagii lui Pliniu cel bătrîn și lui Alexandru. În text sînt enumerate titlurile acestuia din urmă: eparh al armatei angajate în războiul din Iudeea, guvernator al Siriei, eparh al legiunii a XXII-a din orient. Piatra purtînd această inscripție a fost expedită la Paris în anul 1864 (Renan: „Misiune în Fenicia”, 1864).

Întoarcerea în țară a Eminenței Sale d-lui Șef rabin și a d-nei dr. Rosen

În ziua de 29 iulie a.c. s-au înapoizat în țară, după călătoria făcută în străinătate, Eminența Sa d. Șef Rabin și d-na dr. Rosen.

În Elveția, Eminența Sa d. Șef Rabin a participat la mai multe reuniuni și conferințe ale unor organizații evreiești internaționale, printre care: Conferința anuală a rabinilor din Europa; reuniunea organizației Memorial Fondation; Claims Conference etc.

La aeroportul Otopeni le-au venit în întâmpinare d-nii: Emil Șechter, secretar general al F.C.E. (M); Daniel Segal, președinte și Martin Băluș, vicepreședinte al Comunității evreilor din București; prin-rabin I. M. Marilus; președinți de temple și sinagogi, credincioși.

A fost de față reprezentantul Departamentului Cultelor.

TRADUCERI DIN EBRAICĂ A BIBLIEI

În secolul al XIII-lea în Europa a existat un mic grup de cărturari ebraiști. La începutul aceluși secol, un evreu convertit, probabil de origine franceză, a pregătit o traducere literară în latină a întregii Biblii ebraice, direct din original. Numele acestuia a rămas necunoscut, ca și originalul lucrării. Totuși s-au păstrat fragmente cuprinzătoare a unei copii în engleză, efectuată în a doua jumătate a secolului al XIII-lea. Textul este în scriere ebraică, fiecare cuvînt avînd deasupra traducerea literară în latină. „Vulgata”, traducerea latină a Biblii efectuată de Ieronim între anii 390 și 405 (Vechiul Testament din ebraică și Noul Testament din greacă) este redată alături.

În acel timp la Paris preda ebraica Nicholas Donin, care cunoștea profund ebraica rabinică, dar nu există nici o dovadă că el ar fi realizat această traducere. Absența oricărei informații cu privire la autorul traducerii este cu atât mai regretabilă, cu cît șirul savanților ebraiști din secolul al XIII-lea, pornește direct de la el.

Una dintre primele verigi ale ebraiștilor din secolul al XIII-lea este episcopul de Lincoln, Robert Grosseteste, din ordinul franciscanilor, profesorul lui Roger Bacon. Se știe că el posedă o copie a misterioasei traduceri literare a Biblii, amintite mai sus. Păstrarea în perfecte condiții a „Casei iudaice” din Lincoln, cea mai veche casă de piatră din regiune și totodată una din cele mai interesante piese ale arhitecturii engleze medievale care a rămas, este o dovadă a bunelor relații a acestui savant umanist cu evreii din diocesa sa.

Dar latina nu a fost singura limbă în care s-a tradus Biblia; s-au făcut și încercări de traducere a Biblii în castiliană. Deși majoritatea acestor traduceri au fost făcute din latină, unele au fost efectuate și din ebraică. Dintre acestea face parte o versiune a psalmilor, atribuită lui Herman Germanul, profesorul lui Bacon. A fost realizată între anii 1240 și 1256. Manuscrisul lucrării ne informează că „corespunde cu acea ebraică”. Aceasta nu înseamnă că a fost tradusă direct din ebraică, ci din latină după așa numita „versiune ebraică” a lui Ieronim. Totuși, în mai multe locuri, Herman Germanul corectează textul, referindu-se la originalul ebraic. În secolele care au urmat au fost încercări mai multe și mai complete de a traduce Vechiul Testament în castiliană direct după original.

În secolele al XIV-lea și al XV-lea s-au făcut încercări reale de a traduce întreg Vechiul testament direct din ebraică în castiliană.

Mai multe manuscrise din aceste versiuni s-au păstrat pînă la noi. Una dintre ele, datînd din secolul al XV-lea, se află la biblioteca Escorial. Este ilustrată cu picturi, considerate a fi opera unui artist evreu. Multe dintre numele de persoane au forma lor ebraică. Există și alte dovezi că această traducere derivă din textul ebraic.

Cînd evreii au fost exilați din Spania, la sfîrșitul secolului al XV-lea, au luat cu ei în

bazinul răsăritean al Mediteranei, unde s-au instalat limba țării lor de baștină. Limba spaniolă mai este și azi folosită de evreii din Salonic, Constantinopol, Smirna și alte părți din răsărit. Această populație transferată a avut nevoie de o Biblie, care a fost prima dată tipărită pentru ei la Ferrara, în anul 1553. Biblia din Ferrara se bazează pe o veche biblie castiliană, tipărită cu caractere ebraice. De atunci au apărut multe ediții; o versiune a Biblii din Ferrara este și azi folosită de evreii sefarzi.

Dar toate versiunile castilene își pierd din interes dacă sînt comparate cu splendida Biblie a casei de Alba. Traducerea acesteia a început în anul 1422, sub patronajul lui Luis Guzman, prinț de Albagă și mare maestru al ordinului de Calatrava. Traducătorul a fost evreul Moses Arragel de Guardalfajara, un vasaal al lui Don Guzman. El a tradus direct din ebraică. Traducătorul a fost ajutat și sfătuit de cîțiva călugări franciscani. Lucrarea a fost terminată în 1430, cînd a apărut, cu bogate ilustrații. Volumul mai există și azi și conține informații cu privire la împrejurările în care s-au produs pregătirile și efectuarea traducerii. Traducerea lui Moses Arragel se bazează pe versiunea latină a lui Ieronim. Dar acolo unde Ieronim se distanțază de textul original, Moses Arragel urmează textul ebraic. Acolo unde cele două texte se contrazic, Arragel dă ambele sensuri. Don Luis îi ceruse lui Arragel „o Biblie cu explicații și comentarii”. Arragel a făcut întocmai, citînd adesea și punctul de vedere al lui Don Luis. În comentarii Arragel citează multe autorități iudaice, printre care Talmudul, Rași, Ibn Ezra, Maimonide și unii scriitori care se inspiră din Kabala. Era de asemenea și un bun cunosător al literaturii antice, căci îi citează pe Aristotel, Euclid, Ptolemeu, Pliniu.

Nu mai puțin interesante sînt miniaturile care ilustrează textul. Se crede că însuși Arragel a dat indicații de felul cum să fie efectuate. Una dintre ele reproduce interorul unei sinagogi. O ilustrație îl arată pe Arragel prezentînd manuscrisul lui Don Luis. Arragel poartă semnul distinctiv evreiesc, iar lângă el se află un călugăr dominican și unul franciscan. Se mai văd cavaleri ai ordinului Calatrava hrînînd pe flămînzii și îngrijînd pe bolnavi.

Acest interesant și valoros volum, monument al toleranței și înțelegerii dintre evrei și neevrei, a intrat în posesia inchiiziției. În anul 1624, marele inchiizitor l-a dat celui de al 5-lea duce de Alba, ca recunoaștere a serviciilor aduse bisericii de către duce, în războaiele cu Olanda. Este și acum în posesia familiei.

În secolul al XV-lea, Gianozza Manetti, secretarul Papei Nicolae al V-lea, a tradus pentru acesta Psalmii, direct din ebraică. Papa oferise un premiu important pentru descoperirea originalului ebraic al textului lui Matei. În căutarea acestuia, au fost cercetate și aduse în biblioteca Vaticanului multe manuscrise ebraice, iar în anul 1475 au început să se tipărească în Italia primele texte în limba ebraică, care au devenit accesibile unor cercuri mai largi. În 1488 s-a înființat la Bologna o catedră de ebraică și o a doua în 1514, la Roma.

Interesul pentru limba ebraică este o fațetă a interesului general pentru cultura veche, caracteristic renașterii.

NUMĂRUL URMĂTOR AL REVISTEI NOASTRE VA APARE LA 1 SEPTEMBRIE 1971.

Nume evreiești SCHAPIRA

Saul Raskin: Profetul Zeharia (pictură)

Din istoria învățămîntului confesional

În nr. 167 al acestei reviste am înfățișat principalele manuale didactice apărute în veacul trecut pentru uzul elevilor școlilor evreiești. M-am ocupat de manualele lui Moșe Schwarz, ale cărui cărți de limba română și aritmetică au fost folosite și în școlile statului. Am urmărit activitatea pedagogică a lui N.C. Popper, coeditorul „Israelului Român”, care a decedat la 15 octombrie 1891 în vîrstă de 72 ani. Am apreciat faptul că marele învățat Moses Gaster a slujit prin manuale școlară începătoare israelito-română. Rabinul bucureștean dr. Moses Beck, care a condus mulți ani „Revista israelită” a tipărit și dînsul cîteva manuale. Însfîrșit, ne-am oprit mai pe larg asupra lui A. S. Gold. Numeroasele lui manuale sînt folosite uneori și în prezent.

Încercăm acum să aducem noi date privind autorii cercetați și să extîndem studiul nostru asupra perioadei pînă la primul război mondial.

Modernizarea vieții evreiești a dus în ultimile două decenii ale veacului trecut la crearea unei rețele de școli israelito-române la București, Craiova, Botoșani, Galați, Iași, Brăila, Buzău, Ploiești, Piatra Neamț, Roman și în alte orașe și țîrșuri.

Nevoia unor manuale adecvate se simțise și anterior. În 1877 tipografia „Buciumului Român” (a lui T. Codreanu) scoate la Iași un „Abecedarul ebraic pentru școlile primare”... avînd și un titlu în idîș. Cele 32 pagini erau o modestă inițiere în tainele alfabetului strămoșesc. Anonimatul autorului presupune un model străin. Aceași discreție o păstrează în 1881 a doua ediție din „Chinuch haeladim belason ever, askenaz ve romanian” („Instruirea copiilor în limba ebraică germană și română”). Cele 88 pagini reproduc fidel prima ediție din 1860, scoasă la iveală la Iași de Herș Goldner.

„Societatea pentru cărți didactice israelito-române”, întemeiată în 1882, a continuat publicarea unor astfel de manuale. Pentru completarea listei incluse în prima parte a articolului sînt amintit „Manual de gramatică limbii ebraice...” de Lazăr Casvan, fiul eruditului rabin Avner Casvan. Lucrarea e destul de bine sistematizată.

În aceeași editură a apărut, în 1882, „Abecedar ebraic” de Isac David Bally, urmaș al lui Davicion Bally, fruntaș al revoluției din 1848. Pedagog și secretar al susnumitei societăți, I. D. Bally publică în 1887 o „Prescurtare de istorie israeliților din epoca post biblică”.

Între timp apăruse un manual pentru adulți „Talmud lașon ivri” de A. E. Friedman (1883). Tot în 1887 I. Geiger, vechi instructor al școlii din Iași, publică la Goldner un „Catehism elementar al religiunii mozaice”, prelucrat după autori germani. Spre deosebire de alți autori, Geiger își mărturisea izvoarele de informare.

În același an amintita societate apela la coreligionari să sprijine acțiunea de editare a cărților. Apelul pare să fi dat rezultate, căci în anul următor apare „Curs gradat de religie mozaică” al lui I. D. Bally, care în 1915 a

ajuns la a opta ediție, și table murale ale alfabetului mozaic (300 exemplare”). Pentru anul școlar 1891—92 același autor publică partea a doua din abecedar. Cele 75 pagini conțineau pe lingă bucăți de lectură și diferite rugăciuni și binecuvîntări.

Alt abecedar „Iesod mikro” alcătuit de Israel Teller, directorul școlii din Galați, a apărut în 1892. Încă în 1884 el publicase „Leșon limudim” o gramatică ebraică în versuri (36 pagini) pentru școala din Botoșani, unde funcționa. În 1895 apare la Ploiești prima ediție din „Lașon hazaav” (limba de aur) a lui A. S. Gold (32 pagini).

Institutorul bucureștean Sabetay Ipcar publică în 1895 traducerea românească a „Cărții Esterei”, iar mai tîrziu traducerea cărții lui Iov. A murit la 12 martie 1943, în etate de 61 ani, după ce activase mai bine de un sfert de veac în școlile israelite din București.

În 1897 se tipărește la Bacău un manual de ebraică în două volume, cu traducere în germană. Autorul, Moșe Orenstein tinde să redea în 80 de pagini elementele ebraice și ale germanei (de vreme ce copiii știau bine idîș de acasă). Tot atunci I. D. Bally publică în ladino „Abecedarul... de letura judeo espanol...” pentru școlile sefarde, iar în anul următor o culegere de povestiri din biblie „Arbaa veesrim”. În 1900 apare partea două a abecedarului ladino. Cărțile sale au fost premiate la expoziția din 1906.

În 1899 cunoscutul editor bucureștean H. Steinberg publică „Derech halimud” (Calea învățămîntului) de M. S. Seltzer, iar O. Gobl, alt manual, datorat lui A. B. Natansohn.

Învățătorul ploieștean I. I. Moscovici publică ediții școlare din Biblie, însoțite de traduceri în românește („Bamid bar” 1900, Ploiești) Directorul școlii din Botoșani, Scarlat Albrecht scoase în 1908 „Noțiuni de istorie israeliților...”

Cunoscutul publicist ebraist M. Braunștein-Mibașan a activat ca instructor la Bacău. În cadrul acestei activități a publicat în trei mii exemplare „Hamore”, pentru primele două clase primare (partea III—1913) Să amintim că Mișbașan colaborase la copierea și traducerea inscripțiilor din vechiul cimitir evreiesc din Iași.

Continuînd tradiția manualelor I. D. Bally tipărește în 1911 ediții școlare din texte biblice cu traducere românească (pentru a înlocui traducerile orale în idîș, practicate în Moldova) Un învățător tulcean, Arnold Silberman, scoase în 1912 o traducere a rugăciunii de pomenire a morților, iar A. S. Gold și Mișbașan publică o istorie a evreilor pînă la Bar Kohba.

Alături de manualele tipărite sau editate în țară, școlile israelito-române au folosit și unele manuale aduse din străinătate.

Cu primul război mondial se încheie o etapă în istoria învățămîntului de la noi.

I. KARA

Numele de familie Schapira este destul de răspîndit printre evreii din diferite țări. Puțini sînt însă acei care cunosc etimologia și sensul său.

Au fost emise trei ipoteze cu privire la originea acestui nume. Potrivit primei, ar proveni de la substantivul ebraic *șafir*, care înseamnă piatră prețioasă. În acest caz numele ar fi fost creat artificial, fără nici o legătură cu identitatea celor ce l-au adoptat.

A doua ipoteză este că numele Schapira ar proveni de la orașul german Speyer, din Bavaria. Toți cei care poartă acest nume ar fi urmașii unei familii ce a trăit cîndva acolo.

Însfîrșit, numele s-ar fi format de la adjectivul ebraic *șejer*, armenizat *șefira*, care are înțelesul de frumos. Inițial el ar fi fost o poreclă sau un indicativ al unui om arătos sau care deținea în societate o poziție proeminentă. Ar fi un caz similar ca cel care a dus la formarea numelor Ioffe și Lufe, de la adjectivul ebraic *iafe*, frumos.

Se pare că cea de-a doua ipoteză este cea exactă. Numele de familie Schapira nu a fost creat în mod artificial, el are rădăcini istorice autentice. Începînd din secolul al XIII-lea el apare în cronicile comunităților evreiești din

Germania. Astfel, se știe că înainte de anul 1300 în orașul Heilbrun funcția de rabin a fost deținută de către Solomon Schapira, fiul rabinului din Speyer, Samuel. Era un urmaș al nepotului lui Rași, rabi Ithak ben Meier. În unele scrieri, acest Solomon este indicat a purta numele Speyer, ceea ce e, evident, reprezentă o confirmare a ipotezei indicate ca exactă.

Transformarea fonetică din Speyer în Schapira se explică și prin aceea că între secolele 15—17 în scrierile ebraice denumirea orașelor și cetăților din Europa erau notate în pronunția arameică. Așa, Mainz apare sub numele Maghenț; Worms — Wumeiza; Posen — Pozna etc.

Mai tîrziu, unii purtători ai numelui Schapira și-au adăugat cite un al doilea nume, care indica țara în care locuiau. Astfel, cei din Germania au început să semneze Schapira-Așkenazi; cei din Franța — Schapira-Frankel (sau Irkenkel); cei din Austria Wiener-Schapira ș.a.m.d.

Numele de familie Schapira a fost ilustrat de rabini și învățați de seamă, printre care amintim pe rabinul Nathan din Grodno, decedat în anul 1574; rabinul Nathan din Cracovia, nepotul celui dintîi, decedat în anul 1633 și alții.

MENORA, străvechi simbol iudaic

Menora este un cuvînt care înseamnă candelabru. Despre candelaburul templului, la care se referă numeroase texte biblice, nu posedăm nici o informație precisă în ce privește forma și întrebuintarea pe care o aveau la origine.

În templul din Șilo, unde se afla arca sfințită, se afla un „ner” (lămpă) dar nu o menora. Cartea Regilor (1, 7, 49) vorbește despre candelabre de aur, așezate cinci la dreapta Sfinței sfințitor și cinci la stînga.

Faptul că Biblia nu ne dă informații mai importante despre menora templului lui Șlomo se datorează unor cauze fortuite. Numărul de 10 candelabre, indicat acolo, se bazează desigur pe o veche tradiție. Ni se spune că candelabrele lui Șlomo, turnate de către Hiram, erau din bronz.

Candelabru tabernacolului, descris în Exodul (25, 31) corespunde după părerea specialiștilor perioadei post-exilice, căci descrierea ne amintește de menora celui de al doilea templu. Executată din aur fin, ea era denumită și *Menora tebora* (menora din aur pur), (Exodul 31, 8, 39, 37). De la bază, *iarek*, care nu este descrisă se ridică trunchiului, de unde pornesc brațele *kaneb* care se rotunjesc în sus și se termină la același nivel. Trunchiul însuși avea patru cupe, împodobite cu boboci de flori. Pe brațe se aflau șapte lămpi, *nerot*. Acest candelabru corespunde într-un totul cu menora descrisă de Zaharia (4, 1, și urm.), numai că aceasta avea șapte brațe, în timp ce candelaburul din Exodul nu avea decît șase; cel de-al șaptelea era fixat în centru. Cele două forme reprezintă un copac (migdal) cu șase, respectiv cu șapte ramuri. De aceea menora era împodobită cu boboci și flori.

Presupunerea că menora cu șapte brațe ar putea avea un sens simbolic este confirmată și de profetul Zaharia. Cele șapte brațe reprezintă cele șapte planete „care sînt ochii lui D-zeu ce scrutază pămîntul”. Lampa din mijloc care se deosebește de celelalte ar simboliza soarele. Se poate ca toate laolaltă să aibe sensul mistic al unui arbore ceres; frunzele atingînd cerul și fructele reprezentînd planetele.

Templul din Ierusalim nu avea decît o singură menora, care a fost distrusă de Antiochus Epiphanus. Iehuda Macabeul a restaurat-o. Pompei a văzut candelaburul în sanctuar (Iosephus Flavius-Antichități), iar unul se găsea în templul lui Herodos. Candelabre cu șapte brațe se pot vedea pe arcul de triumf ridicat la Roma în onoarea lui Titus, precum și pe monedele antice din Iudeea.

Interpretarea dată de exegeții menorei ca un simbol al migdalului, se bazează probabil, pe versetul din Ieremia (1, 11) „Văd o creangă de migdal”.

Tradițiile rabine cu privire la candelabru sînt numeroase. Se vorbește despre aceasta în „Iad”-ul lui Maimonide, în Beth ha Bedira (2, 1, 5). Potrivit acestor surse, menora era postată pe un pedestal, înalt de aproape 2,70 m. Era permis să se facă candelabre din alte metale decît aurul, dar dacă era din aur greutatea (kikar) trebuia respectată cu strictețe. Cînd materialul folosit nu era aurul, se permitea confecționarea unor candelabre cu brațele goale pe dinăuntru, dar sub nici un motiv nu era permis să se folosească deșeurii metalice.

Talmudul nu vorbește decît de o singură menora: aceea confecționată de Bețalel pentru Tabernacul, în timpul lui Moșe (Exodul 37, 17) care fu mai tîrziu instalată în templul între

cele 10 menore făcute de Hiram (Regii 1, 7, 49).

După cum rezultă din Talmud, menora lui Moșe era înaltă de 18 tefahim (1 tefah = 10 cm.), împărțită astfel: 3 tefahim pentru triped inclusiv o *perab* (floare în relief); distanța doi tefahim; 1 tefah pentru *ghebia* (cupă) pentru *caftor* (boboc) și pentru *perab*; distanța doi tefahim; un tefah pentru un *caftor* și pentru un braț în cele două laturi ale trunchiului central și un tefah deasupra joncțiunii; un tefah distanță; un tefah pentru un *caftor* și un braț, împodobit de fiecare parte cu un *caftor*; distanță de doi tefahim; trei tefahim pentru un buchet de trei cupe, un *caftor* și o *perab* pe fiecare braț și pe trunchiul central.

Brațele lămpilor aveau deschideri pe care erau puse fitilurile, întoarse spre lampa centrală, denumită *Ner ha-Maacaravi* (lampa apusă) pentru că urma imediat după brațele îndreptate spre răsărit (Rași, Șabat 22 b, Talmud). După cum arată Talmudul, menora era astfel plasată încît două brațe erau îndreptate spre est și două spre vest. Această regulă era aplicată tuturor obiectelor de cult din templu (Nehaht, 11, 7) în afara arcei. Talmudul abundă în detalii cu privire la amplasarea menorei, la întretinerea ei, la momentul cînd trebuia aprinsă etc. *Ner ha Maaravi*, denumită și *Ner Elohim* (Samuil 1, 3, 3) răminea aprins toată ziua, iar seara i se turna uleiul necesar. Această lumină era folosită pentru aprinderea celorlalte lămpi. *Ner ha Maaravi* nu conținea mai mult ulei decît celelalte, adică o jumătate de măsură (echivalentul conținutului a 6 ouă), cantitate suficientă pentru cea mai lungă noapte de iarnă, totuși, print-o minune, lampa continua să ardă pînă în seara următoare (Men. 86 b). Această minune încetă la moartea lui Simon cel drept, care fu mare preot timp de 40 de ani, înainte de distrugerea templului (Ioma 39 b).

O scăriță cu trei trepte, înaltă de 9 tefahim și la fel de lată, construită de Bețalel din „lemn de Chitim”, era sezată în fața menorei. Menora care poate fi văzută pe arcul de triumf al lui Titus, reprezintă probabil una din *menoret* ale lui Șlomo și nu menora cea mare din templu care, potrivit tradiției, a fost ascunsă înainte de prima distrugere și din care nu s-a mai găsit nici o urmă.

În mod simbolic, menora reprezenta crearea lumii în șapte zile, lumina centrală simbolizînd Șabatul. Cele șapte brațe sînt cele șapte sferice ale lumii precum și cele șapte ceruri, ghidate de lumina lui D-zeu. Zoharul spune: „Aceste lămpi, ca și planetele de sus, primesc lumina de la soare”. Cele șapte cuvinte ebraice ale psalmului 113: „De la răsăritul pînă la apusul soarelui, numele celui Etern să fie pomenit” indică cele șapte brațe. Menorei i-au fost date și diverse alte semnificații.

Comunitatea evreilor din Fălticeni anunță cu regret încetarea din viață a consilierului său

BERCU BERCOVICI

Inhumarea a avut loc în ziua de 4 iulie a.c. Îi vom păstra neștearsă amintirea.

GLOSE LA PLÎNGERILE LUI IRMIAHU

(Continuare din pag. 1-a).

altarului. Ei aveau în mîni cheile diferitelor încăperi sfinte dinlăuntrul casei dumnezeiești. Ei grăiră: „Doamne, stăpîne al lumii! Ne-ai incredințat aceste chei spre a fi paznicii lăcașului Tău. N-am fost vrednici să le păstrăm. Primește, Doamne, înapoi cheile acestea.

Grăind astfel, ei zvirliară cheile spre înălțimile cerului iar un braț nevăzut despică bolta cerească și le luă. Văzind aceasta, bobocii profeției săriră în vilvătaia ce se încinse în jurul sfintului lăcaș.

Iar marele preot fu prins de dușmani, legat de altar și lăsat tocmai în locul în care el aducea, zi de zi jertfa cea vecinică. Fiica lui alergă și țipă „Vai mie, tată, dragostea mea, vai mie!” O prinseră și pe dinsa și o tăiară iar singele fiicei se amestecă cu al părintelui.

Cind zăriră leviții, cîntăreții cei măeștri ai cîntecelor de laudă, cele ce se întimplă, luară harpele și trîmbițele, tobele și surlele, vioarele și țîmbalele și lăalaltă cu instrumentele lor ce au preamărit pe Creator, săriră în viltoarea focului.

Cind luară aminte fecioarele, care țineau perdeaua cea sfîntă din fața lăzii, că aceasta e sorită nimicirii, se aruncară și ele în mijlocul flăcărilor.

Dumnezeu plînge

Și zise Dumnezeu către ingeri: „Haideti, să vedem cea mea, ce au lăcut dușmanii cu ea”. Merseră și Irmiahu pășea înaintea lor. Cind zăriră ruinele templului, începu Creatorul să plîngă și zise „Vai mie pentru casa mea! Fiii mei, unde sînteți? Preoții mei, unde vă aflați? Cîntăreți ai altarului meu, leviți minunați, unde e sunetul cîntului vostru?”

Iar Irmiahu se duse la mormîntul patriarhilor Avraham, Ithac și Iacov și le strigă: „Treziți-vă, a sosit vremea cînd trebuie să vă rugați pentru copiii voștri”. Îi întrebă: „Pentru ce? Ce s-a întimplat? Le zise dînsul: „Nu știu”, căci îi era teamă că de va descrie grozăvia realității, ei îl vor dojeni cu „ntrebarea cea ucigătoare: „Cum de tocmai în zilele tale, în timpul generației pe care tu ai oblaudit-o, astfel de lucruri s-au întimplat?”

Cind, totuși, afllară de nenorocire, Avraham se înfățișă înaintea Tatălui ceresc și zise: „Pentru ce au copiii mei o soartă atît de crudă? Cele mai groaznice morți i-au nimicit, templul a fost pusulit, pentru ce ai lăsat să se pingărească locul unde fiul meu Ithac era gala să-și dea viața pentru Ține?” Răspunse Dumnezeu: „Fiii tăi au păcătuit, au călcat Tora și toate ale ei douăzeci și două litere din alfabet”. Avraham întrebă atunci: „Cine e martor?” Glasul lui Dumnezeu răsună: „Să vină Tora și să deponă mărturie”.

Deîndată Tora veni. Îi zise Avraham: „Fiica mea, nu ție rușine ca tocmai tu să depui mărturie împotriva fiilor mei? Ai uitat oare, ziua cînd Dumnezeu te purta în brațe și colinda pe la regiile lui Esav și ai lui Ismael și toți te-au refuzat pînă cînd au venit, ei copiii mei, și te-au primit și te-au cinstit?”. Auzind acestea, Tora trecu într-o parte și nu mai mărturisii. „Să vină cele 22 de litere ale alfabetului și să deponă mărturie” se auzi vocea Creatorului. Ele veniră de îndată dar Avraham opri pe cea dintîi, Alef și îi zise: „Tocmai tu, cu care a început Decalogul căci cu „Anohi” a răsunat cea dintîi poruncă, tocmai tu nu vrei să îți seama de durerea celor care te-au onorat?”

Celei de a doua litere, Beit, patriarhul îi închise gura, amintindu-i că întreaga învățătură începe cu „Bereșit” și atunci celelalte litere amuțiră.

GHID COMUNITAR

La Paris a apărut Ghidul comunității evreiești din Franța. În cele peste 500 pagini ale cărții sînt înfățișate istoria, instituțiile, presa etc acestei obști, în prezent cea mai mare din apusul Europei.

RABENUL GHERȘOM

Rabenu Gherșom din Mainz, denumit „lumina diasporei”, a fost cel mai de seamă dintre înțelepții evrei din Franța și Germania evului mediu. Întreaga școală superioară religioasă pe care a întemeiat-o la Mainz a constituit un centru spiritual pentru evreii din Germania și pe care au apăsătorit a Franței. Și din Italia veneau studenții dornici să învețe Tora de la el. Pînă în zilele noastre s-au păstrat numeroase comentarii ale lui rabii Gherșom la tratatele talmudice.

Rabenu Gherșom a dat numeroase decizii care și-au păstrat și azi valabilitatea. Dintre cele mai cunoscute sînt: interdicția de a te că-

Școala de la lavne

Rabi Iohanen ben Zakai se hotărî să iasă din cetatea asediată și să treacă în tabăra romană. Își dădea seama că soarta țării e peeceluită și de aceea se gîndi să încerce să salveze ceea ce se putea salva. Porțile cetății erau pázite cu strășnicie de sicari (Kanaim) sau zeloși, luptătorii intransigenți, pentru care un act ca al lui Iohanen era echivalent cu trădarea și pedeapsa pentru aceasta era moartea.

Se prefăcu atunci Iohanen că a murit iar discipolii săi purtară sicriul dincolo de porțile cetății, spre a-l îngropa. Străjerii îngăduiră fără să bănuiască nimic.

Cind ajunse la Vespasian îi zise: „Pace ție, împărate! Pace ție, împărate! Generalul roman răspunse: „De două ori îți se cuvîne moartea. Nu sint împărat și tu rizi de mine numindu-mă astfel, iar dacă sint, atunci pentru ce n-ai venit pînă azi să mă te înfățișezi?...”

„Între timp soli de la Roma veniră în mare grabă spre a-l vesti că împăratul a murit și că senatul l-a proclamat pe dînsul, Vespasian, ca imperator al Romei...”

Îl întrebă atunci pe bătrînul Iohanen ce dorește și-i va da. Iar Iohanen ceru (pe limbă alte lucruri de mai mică importanță) ca să-și poată întemeia o școală în tirgușorul lavne.

Rabi Iosef — și unii spun că și rabi Akiva — a fost indignat că Iohanen n-a folosit momentul favorabil și n-a cerut salvarea Ierusalimului.

Iohanen, însă, a preferat ca în locul palatelor să salveze cartea: în locul altarelor din templu, să păstreze învățătura. „Mai bine, îi zise el, să ardă însăși casa lui Dumnezeu decît ca Tora să dispară”.

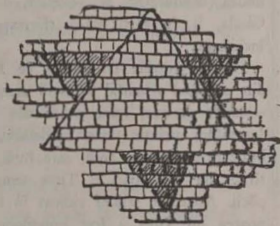
La lavne, unde tinerii învățacei, a reînceput să se audă glasul Torei. Așa a fost salvat iudaismul.

Mîngîiere

Raban Gamaliel, rabi Eliezer ben Azarie, rabi Iosua și rabi Akiva mergeau spre Roma. La 120 de mile depărtare se auzi zgomotul cetății celei pline de viață și triumf. Începură să plîngă dar numai Akiva zîmbea.

L-au întreat: „Pentru ce rizi? Nu vezi, oare, că în timp ce cetatea cea sfîntă zace în scrum și pulbere, incendiatorii ei, călăii fraților noștri, nelegiuții aceștia exultă de bucurie?”

Le răspunse Akiva: „Tocmai de aceea zîmbeș. Dacă cei ce calcă legile Atotpu-

ternicului, legile etice, au o astfel de soartă, nu se poate ca aceia care au rămas credincioși moralei și dreptății să nu se împărțasească dînt-un destin mai bun.

Allădată urcară spre Ierusalim. Cînd ajuseră pe muntele Zofim își sfîșiară hainele în semn de doliu. Pe muntele pe care se aflase odinioară templul văzură o vulpe ieșind dintre ruine. Începură să plîngă, însuși Akiva zîmbi.

„Pentru ce zîmbești? Cum poți să rizi cînd în acest cel mai sfînt dintre locuri, se plimbă vulpule?”

Iată pentru ce zîmbeș. Verse-ul grăiește că Dumnezeu ne-a orînduit doi martori credincioși pe Uria și pe Zeharia. (Ieșiata) Uria a fost proorocul nenorocirii, care s-a și împlinit. Acum e rîndul realizării profețiilor lui Zeharia care a zis: „Vor veni vremurile cînd bătrîni și bătrînele vor locui din nou pe străzile Ierusalimului” (Zeharia 8—14).

L-au zis ei: Akiva, ne-ai mîngîiat!

satori cu două femei (bigamia); interdicția de a cuti fără consimțîmint corespondența adresată altei persoane și altele. Toți evreii din Europa au acceptat aceste decizii.

A fost, de asemenea, unul din marii poeți ai evreilor askenaziți. Iată de ce în istoria noastră rabi Gherșom, care a luminat cu înțelepciunea sa întreaga răspîndire, este denumit „Rabenu Gherșom, lumina diasporei”.

A murit în anul 1040.

BRIT IVRIT OT AMI!

Citii în pagina a 12-a textul în limba ebraică.

CORA IRINEU

EVOCĂRI

Ziarist cu fecundă activitate, tot atît de fecundă ca în ipostaza de dramaturg, ori poet, Aurel Baranga lansase „acum cîțiva ani, ideea scoaterii din uitare a unor scriitori, fie că ei au murit preîmpuneri, deci ca personalitate nedepin formați, fie că, părăsind unele de lucru incipiente, s-au dăruit altor activități, decît cea literară. Baranga propunea investigații prin tomurile Academiei R. S. România pentru ca rodul unei astfel de munci, să constituie cărți ale autorilor pe nedrept uitați. Bucuroș es fi tă mă număr printre cei care ar duce la îndeplinire treaba asta profund morală — îmi ziceam — nu fiindcă m-ar îndreptăți o anume calitate, ci pentru faptul că de mulți ani, vreau cîncisprezece, frecvent aproape zi de zi biblioteca înaltului for de cultură.

Cu toată frumusețea numelui, cu toată diversă, bogata activitate, raportînd-o virstei de 34 de ani, cînd a părăsit viața, Cora Irineu astăzi e un scriitor despre care nu se mai vorbește. Dar, în anii școlărității mele de licean, noi cititorii din Ardeal și din tinutul bănațean, exultam de bucurie ori de cite ori îi vedeam numele tipărit. Înainte de a fi apărut unicul volum, celebrele *Scrisori bănațene* pe care, din nefericire nici n-a apucat să-l vadă, ieșind de sub tipar în ziua înmormîntării (mijlocul lui februarie 1924), — autoarea lui se făcuse bine cunoscută ca redactoare la *Ideea Europeană* condusă, începînd cu luna iunie 1919, de profesorul C. Rădulescu-Motru drept continuare a periodicului *Noua Penință Română*. Pe Cora Irineu nici nu ne-o puteam imagina fără prezența, și prodigioasă, și scîntîind de talent, la *Ideea Europeană*.

Fiică a doctorului evreu Dimitrie Friedmann, exercîndu-și profesiunea la Constanța, mai apoi medic de circumscripție într-un tîrg, Cora, strălucită studentă a lui Motru, a fost luată de acesta încă de la primul număr, în redacție, semnînd la rubrica *Insemnări*, ca nu peste mult să devină articleră de fond. Dată fiind tinerețea redactoarei — abia părăsise universitatea — lucrul produce mirare, mai ales că profesorul imprimase revistei marelui prestigiu de care se bucura.

Lumea sîngera încă de pe urmele primului război mondial. Toate domeniile de activitate cereau noi orientări. Viața culturală și din țara noastră, căuta să iasă din zăgăzurile vechi, să capete alte forme de manifestare, mai largi, atocuprinzătoare. Tendința aceasta de lărgire a orizontului, constituie, în esență, rostul apariției unei reviste ca *Ideea Europeană*. Se prefăcuse aici articole politice, de gîndire, se urmămintau idei care la ceasul acela prinseseră viață pe tot globul. Problema păcii se punea ardent. Se cereau drepturi pentru femei. Proaspetele cuente literare luau ființă. Un vast panopticum, deci, la a cărui componență, Cera venea cu partea ei de reală contribuție.

Plănuind tipărirea monografiei *Cora Irineu*, autorul prezentei evocări a căutat să se documenteze, și mai caută încă, la surse de bibliotecă, dar el a recurs și la ajutorul pe care binevoitor i l-au dat, î-l vor da sper, cîteva persoane care au cunoscut-o pe scriitoarea.

Ideea Europeană a tipărit *Calendarul posesivității*. Colecția Academiei nu posedă decît pe cel din 1923. Se citează aici numele colaboratorilor din pagina întîi a revistei, adică aceia ce duceau „bătălii de linia întîi”. Cora luptă ca o adevărată Jeane D'arc. Portretele, reproduceri după desene de pictorul Sabin Popp, sînt ale redactorilor C. Rădulescu-Motru, Ramiro Ortiz, Emanoil Bucuța, Bucura Dumbravă, Cora Irineu, Nicolae Ionescu. Octav Onicescu, Ștefan Nenițescu și C. Beldie.

Oglîndă în mic a programului însușit de revistă, adică, precum spuneam, cunoașterea fenomenului literar din diferite țări, calendarul conține material informativ, dar și traduceri ale unor nuvelisti Tabéry Géza (maghiar), Arcofie Averencu (rus), Otto Alschler (tînăr șvab de la noi).

De o luciditate pe care ar fi rîvnit-o orice gînditor la anii înaintați ai înțelepciunii, Cora aborda subiecte din felurite domenii de activitate omenească, simțindu-se oriunde, la ea, prezența poeziei. Integrîndu-se spiritului de și

nută universală al Ideei Europene, redactoarea mult instruită refera frecvent asupra unor cărți streine proaspăt apărute.

Lupînd pentru introducerea studiilor clasice pe scară mai înaltă, școlarii să obțină temeinică pregătire, autoarea de mai tîrziu a *Scrisorilor bănațene* cerea totuși tineretului, în genere omului, și artistului, apropierea de viață. Idei ce se desprind la citirea articolului „Către critici”.

Dezideratul de a se introna pentru totdeauna pacea, agita febril mințile bătrînelui continent. Ideea Europeană se încolona lor, primind corespondente de la trimișii ei la fața locului, la Geneva. Nici un prilej nu-l scăpa Cora, de a reclama vestejirea măcelului, aducînd laude unor figuri alese, ca Romain Rolland: „A prevăzut catastrofa războiului și a fost singurul care a avut curajul — atunci cînd toți îl apoteozau — să-l condamne” („Revista Muzica”, 7 decembrie 1919).

Cînd nu era mare numărul acelor ce discutau la noi opera lui Marcel Proust, agera scriitoare emitea juste opinii, semnînd articolul *Marcel Proust și romanul subconștientului* (nr. 107—1922). Dar, ca să rămînem strict în domeniul literaturii, trebuie să subliniem două adevărate studii, anume: — *Paul Claudel* (nr. 29—30 din 1920) și *Paul Verlaine*. 25 de ani de la moarte (81—1921). Dacă publicarea conferinței despre *Claudel*, a putut să fie obiectul unor discuții iscate de B. Fundoianu (volumul „Imagini și cărți din Franța”), celălalt studiu privind pe autorul lui *Sagesse*, e, poate, tot ce s-a scris în românește, mai elocvent, mai cu dăruire, mai vibrant.

Spuneam că m-am adresat unor personalități, spre a căpăta informații necesare plănutei monografiei *Cora Irineu*, de altfel pe șantierul meu literar. Pînă acum, au binevoit să-mi furnizeze date, I. Peltz, dar mai cu seamă doamnele Eugenia Stancu și Charlotte Manolescu, sora poetului A. Dominic. Iată ce mi-a scris, printre altele, profesorul Raul Teodorescu: „Pe Cora Irineu am cunoscut-o în cercul de intelectuali al revistei *Ideea Europeană*, pe cit mi-aduc aminte singura figură feminină... „În cercul acesta de bărbați maturi porniți la muncă, apărui, deci această figură grațioasă, cu o frumoasă cultură, care făcuse studii de filo-

PETRE PASCU

(Continuare în pag. VIII-a)

Simon Dubnov

9 AV 70

(Capitol din "Istoria universală a poporului evreu,")

La începutul anului 70, Vespasian, care fusese proclamat împărat, dădu — înainte de a pleca la Roma — depline puteri militare fiului său Titus și totodată dispoziția să termine cât mai curând războiul cu Iudeea. Fiul împăratului, în etate de 29 ani, trecu împetuos la acțiune. El adună în jurul Ierusalimului o armată puternică, alcătuită din mai mult de patru legiuni. O parte din trupe erau aduse din Siria și Egipt. Alături de Titus se afla, ca un fel de șef de stat major, reneatul evreu Tiberius-Alexandru, procurator al Iudeei. În ajunul sărbătorii de Pesah, armata romană se apropie de porțile Ierusalimului. Înaintea ei se înalță orașul pe colinele abrupte, care spre nord deveneau mai line. În jurul orașului de sus, cu palatul lui Herodes puternic întărit la apus și al orașului de jos cu muntele vecin Moria, pe care se afla templul, precum și al cetății Antonia în răsărit, se afla vechiul zid înconjurător. Muntele templului, înconjurat de zid deosebit, alcătuită în însuși o cetăție și în afară de aceasta apărătorii Ierusalimului ridicaseră chiar înainte de asediu, înăpăia zidului de centură, un al doilea zid paralel cu cel vechi, destinat apărării cartierului nordic mai vulnerabil. Luptătorii pentru libertate, comandați de Iohanen ben Simon, în număr de zece mii, ardeau de nerăbdare de a lupta. Întreaga populație a orașului, care atinse o jumătate de milion de suflete în urma sosirii refugiaților și pelerinilor din provincie era înșuflețită de ardoare patriotică.

Titus încercă la început să convingă pe asediați să predea orașul de bună voie. Oferta fu respinsă cu hotărâre. Titus avea să se convingă curând că avea de-a face cu un adversar destoinic atât în apărare cât și în atac. Aventurându-se odată, într-o cursă de recunoaștere, prea aproape de zidul orașului, Titus fu înconjurat de luptătorii evrei și numai calul său iute îl scăpă de captivitate. Legiunea a X-a care își așezase tabăra pe Muntele Măslinilor, la răsărit de Ierusalim, fu învinsă printr-un atac prin surprindere și pusă pe fugă. O surpriză venea după alta. Pentru a-și ajunge mai repede scopul, Titus dădu ordinul de pregătire pentru asalt. Ca de atâtea ori în istoria mult încercatului oraș, atacul se îndreptă și de data aceasta împotriva sectorului nordic, fortificat numai artificial. În fața acestui sector, legionarii înălțară valuri de pământ și instalară catapulte uriașe, care aruncau în oraș pietre de greutate enormă. Zidurile orașului se cutremurau sub loviturile puternice ale berbecilor de asalt. Numai inimile apărătorilor Ierusalimului rămăseră nezdruccinate.

Știința militară în materie de asediu a inamicului își făcu însă curind efectul: în a 15-a zi de luptă soldații lui Titus cuprinsă zidul exterior al sectorului de nord al orașului. Acum era atacat zidul al doilea, ridicat de puțină vreme. Vitejia apărătorilor evrei provocă admirația romanilor, atât de încercați în războaie. După cum relatează Josephus Flavius martor ocular al asediului, noaptea era pentru trupele de asalt mai grea decât ziua, fiindcă „se temeau tot timpul de un atac asupra taberei lor”. Abia după câteva zile și cu foarte mari pierderi, reușiră legionarii să pună piciorul „se temeau tot timpul de un atac asupra taberei lor”. Abia după câteva zile și cu foarte mari pierderi, reușiră legionarii să pună piciorul în cartierul nordic Bezetha. Orașul de sus, apărât de Simeon bar Giora și fortăreața Antonia, a cărei apărare era asigurată de Iohanen din Gișala, nu fuseseră încă cucerite. Evreii, înșufleții de o voință neînfrântă de luptă mai puteau ține multă vreme piept romanilor. În ajutorul asediatorilor veni însă un aliat neașteptat: foamea.

Rezervele de alimente din orașul asediat se topeau văzând cu ochii. Locuitorii care, goniiți de foame, încercau să părăsească în ascuns orașul, fură executați în fața zidurilor orașului, din ordinul lui Titus. Numărul celor răstigniți era — după mărturia lui Josephus Flavius — atât de mare „că în scurtă vreme nu mai existau cruci pentru trupurile omeșului”. Cruzimea asediatorilor făcea să speriească și mai mult curajul războinic al evreilor. Ei săpară un drum subteran din cetățuia Antonia și pină la lucrările de asediu ale ro-

manilor din fața lor și le prăbușiră. În același timp, grupul lui Simeon bar Giora întreprinse o ieșire din orașul de sus și distruse o parte a catapultelor și berbecilor dușmanului. Totuși cercul de fier pe care l-au instituit romanii în jurul Ierusalimului, era de nesfârșit. În interiorul orașului domnea o tăcere de cimitir. Bărbați, femei și copii cădeau sfârșiți pe stradă. Cei mai bogați și mai nobili locuitorii scooteau prin mormanele de gunoi căutând resturi de alimente.

După ce foamea făcu ca Ierusalimul să fie copt pentru asalt, romanii trecură la atacul asupra cetății Antonia, pe care o ocupară după o luptă înverșunată (5 Tamuz/iulie 70). Inamicul se afla acum în fața lăcașului celui mai sfânt al națiunii, înaintea templului din Ierusalim, unde se retrăsese Ionatan cu cele mai alese forțe de luptă ale sale. Din cauza lipsei animalelor rituale, slujba jertfei a trebuit să fie suspendată (17 Tamuz). Sfârșitul tragic se apropia. În acele zile, mulți adversari ai răscolei părăsiră capitala seditată. Printre ei se afla și șeful fașnelor pacifice, Iohanen ben Zakkaï, căruia Titus îi indică orașul Iavne ca loc de refugiu. Evreii continuau să se aplece cu disperare și abia după trei săptămâni fură împinși în curtea interioară a templului (8 Av).

Două zile mai târziu, într-o zi fierbinte de vară, soldații romani, fără a ține seama de ordinul primit de a cruța lăcașul sfânt evreiesc, începură a svîrli făclii aprinse în curtea templului. Astfel, când Titus se apropie cu armata sa, templul era complet cuprins de flăcări și curind, întreaga piață a templului era o singură mare de flăcări (10 Av/august 70).

Lupta singeroasă atinse punctul culminant. Soldații omorau pe toți cei ce le ieșeau în cale: tineri și bătrâni, înarmați și dezarmați. Mulți evrei se aruncară în flăcări pentru a pieri împreună cu lăcașul sfânt. „Muntele templului — povestește Josephus — părea să ardă din temelie dar mai îmbelegate decât riurile de foc păreau să curgă cele de sînge”. Numai puțini din cei viteji, printre care și Iohanen din Gișala, reușiră să se strecoare printre rîndurile romanilor și să se salveze, refugiindu-se în orașul de sus. În mijlocul ruinelor fumegînde ale templului, Titus, comandantul victorios, fu proclamat, după un vechi rit roman, împărat, după care el dădu soldaților săi, în semn de recunoștință, permisiunea de a jefui părțile cucerite ale orașului.

După ce templul a fost prefăcut în cenușă, chiar și cei mai curajoși dintre rebeli trebuiră să recunoască că nu mai avea nici un rost să mai lupte. Ambii conducători ai zeloților, Simeon și Iohanen se declarară gata să evacueze orașul de sus, dacă li se garanta lor și luptătorilor lor o retragere onorabilă. Titus cerind însă capitularea necondiționată, lupta izbucni din nou. Sfârșiți de foame, asediații abia dacă mai erau în stare să lupte. Când partea de zid care mai rămăsese nevătămată fu străpunsă, romanii pătrunseră în orașul de sus, ocupară palatul lui Herodes și împlintiră în turnurile lui steagurile lor. Legionarii romani se năpustiră asupra locuitorilor fără apărare ai orașului, omorînd, arzînd și jefuînd. „Iar în dimineața următoare, încheie Josephus Flavius cu durere relatarea sa, soarele răsări deasupra ruinelor fumegînde ale Ierusalimului”. Fortăreața Antonia fu dărâmată puțin timp după cucerire, dar cele trei turnuri ale palatului lui Herodes fură lăsate în semn de glorie pentru armata romană. Unul din turnuri, așa numitul „turn al lui David” s-a menținut pină în zilele noastre. De asemenea s-a menținut și o parte a zidului de apus (Kotel Maaravi), la care credincioșii se roagă pină în ziua de azi, considerîndu-l o rămășiță a zidului templului.

După un asediu de cinci luni, întregul Ierusalim, distrus, prefăcut în cenușă, înecat în sînge, se afla în puterea dușmanului. Luptătorii evrei căzuți în mîinile legionarilor fură executați, ori, dacă se remarcă prin forță trupească, făcuți sclavi. Iohanen din Gișala și Simeon bar Giora se ascuseră mai multă vreme în galerii subterane; în cele din urmă,

Josephus Flavius

MASADA

(Capitol din "Războiul iudeilor,")

Eleazar (conducătorul ultimului grup care, după căderea Ierusalimului, a apărât fortăreața, Masada) nu se gîndea cîtuși de puțin la fugă și nici n-ar fi îngăduit altcuiva să o facă. Cînd zări zidul mistuit de incendiu și nu mai putu găsi nici un alt mijloc de salvare sau de apărare, tot mai mult stăruî în mîntea lui ideea și pină la urmă ajunse la concluzia că trebuia să moară cu toții. Întrucît considera că aceasta era soluția cea mai bună avînd în vedere situația în care se aflau, îi adună pe cei mai curajoși dintre tovarășii săi de luptă și încearcă să-i înflăcăreze la fapta cu următoarele cuvinte:

„De mult sintem hotărîți, bravii mei camarazi, să nu fim nici supușii romanilor și nici ai altora, în afară de singur Dumnezeu, deoarece El este adevăratul legiuitor stăpin al omului: acum însă a sosit clipa care ne amintește că trebuie să întărim prin faptă măreția noastră hotărîre. Așadar, să nu ne dezonorăm singuri, noi care pină acum nu am putut suporta nici o dată o robie nenorocită, și să ne atragem de bună voie prin robie cele mai groaznice suferințe, care ne așteaptă dacă vom cădea în mîinile romanilor. Căci așa cum am fost cei dintîi care ne-am ridicat împotriva jugului lor, tot astfel vom fi ultimii ei care vor avea de luptat. Socot deci drept o îndurare deosebită a lui Dumnezeu că ne dă puțință să pierim cu onoare ca oameni sloboci, cea ce altora, care au fost biruiți, nu le-a fost acordat. Știm de pe acum că miine vom cădea în mîinile dușmanului, dar astăzi mai putem alege sloboci să murim de o moarte nobilă. Lucrul acesta nu pot să-l împiedice dușmanii care ar dori atât de mult să ne capete în puterea lor. Pe de altă parte nu mai sintem în stare să-i învingem în luptă. Poate că de la început chiar, cînd năzuințele noastre de libertate s-au lovit de o împotrivire atât de mare la compatrioții noștri și de o împotrivire și mai mare din partea dușmanilor noștri, ar fi trebuit să recunoaștem și să presupunem că El a sortit pieirii poporul care-i fusese atât de drag. Căci dacă ar fi rămas îndurător față de noi sau numai într-o anumită măsură mînios pe noi, n-am fi privit cu liniște pierirea atât de multor oameni și n-ar fi lăsat orașul Său sfînt pradă flăcărilor și urgiei distrugătoare a dușmanilor noștri. Și noi încă ne mai încumetăm să nădăjduim că am avea puțință să rămînem singurii din tot poporul și libertatea să ne-o salvăm, ca și cum noi n-am fi păcătuit față de Dumnezeu-Stăpinul și n-am fi luat parte la nici o nelegiuire, cînd de fapt am fost învătăorii celorlalți în aceste lucruri? Vedeți, așadar, cum pedepsește Dumnezeu minciuna noastră trufașă, trimițîndu-ne o plagă care ne face de ocară nădejdea. Căci la ce ne-a fost de folos faptul că fortăreața noastră este de neînvingătoare, ne-a putut oare salva? Și nu ne-a luat oare însuși Dumnezeu orice speranță de salvare, deși avem mari provizii de alimente, o mulțime de arme și tot ce ne trebuiește cu prisosință? Nu este o întimplare că zidurile pe care noi le-am înălțat, înainte de a fi sortite flăcărilor, au fost lăsate în voia dușmanilor să le dărîme, ci mînia lui Dumnezeu a vrut-o pentru nenumăratele nelegiuiri pe care noi, în necugetarea noastră, le-am făcut față de propriii noștri compatrioți. Dar pedeapsa pentru aceasta nu vrem s-o primim de la romani, dușmanii noștri de moarte, ci de la Dumnezeu, prin însăși mîna noastră, căci pedeapsa Lui este mai blindă. Femeile noastre

goniți de foame trebuiră să iasă din ascunzătoare. În lanțuri, ei fură trimiși la Cezareea și de acolo la Roma, unde destinul lor avea să se implinească în curînd.

După o luptă de patru ani, printr-o extremă încordare a forțelor sale militare, Roma reușea în fine să supună mica Iudee. Nu era o victorie eroică, ci o victorie asupra unor eroi. Cu toate acestea, cuceritorii lumii se bucurară că aceste primejdios războaie se sfîrșise. Titus lăsa la Ierusalim legiunea a X-a ca armata de ocupație și plecă la Cezareea Philippi, reședința lui Agripa. Și aici, ca și la Cezareea, fură organizate în cinstea învingătorului lupte de gladiatori și de animale, la care mii de prizonieri evrei fură mutilați, înjunghiați sau sfîșiați de fiarele sălbatice.

Toate acestea fură numai un prolog la intrarea triumfală la Roma a fiului împăratului. Întreaga populație a Romei umplea piețele și străzile prin care trecea procesiunea festivă. Înaintea carului triumfal mergeau cu capul plecat vreo 700 prizonieri, luptători curajoși pentru libertate, acum expuși batjocurei plebei. Cînd cortegiul ajunse în dreptul templului Jupiter Capitolin, procesiunea se opri pentru executarea șefului poporului învins. Din grămada de captivi fu scos Simeon bar Giora, i se asvîrli o frînghie în jurul gîtului și fu omorît la picioarele Capitolului. Celui de al doilea conducător al zeloților, Iohanen din Gișala, îi fu sortit să-și sfîrșească viața în închisoare.

Printre trofeele de război ce făceau parte din cortegiul triumfal atraseră atenția mai ales odoarele de preț luate pradă din templul din Ierusalim, printre care candelabru cu șapte brațe și un sul de Tora, care fură dăruite mai târziu de Vespasian și Titus templului zeitei păcii. Arcul de triumf ridicat în forum în onoarea lui Titus a fost împodobit cu reproduceri în relief ale acestor trofee și cu reprezentarea unor episoade din „războiul evreiesc”, arc ce se vede și azi la Roma. Ne-au rămas și medalii pe care este reprezentată o femeie îndoliată, cu mîinile legate și care poartă inscripția „Judaea devicta”, „Judaea Capta” (Iudeea învinsă, Iudeea captivă). Dar „Iudeea captivă” nu jelea numai pe străzile zgomotoase sau în arenele de jocuri ale Romei; mii de captivi evrei înțeau în cele mai izolate localități ale Siriei și Palestinei, unde fuseseră vînduți ca sclavi. În țirgurile Asiei mici, sclavul evreu devenise marfă curentă.

Din cele trei cetăți mai mici, care se aflau în mîinile evreilor după distrugerea Ierusalimului, numai Masada, de pe malul stîncos al Mării Moarte, mai era în stare să opună rezistență romanilor mai multă vreme. Aprovizionată cu alimente și arme din belșug, apărătorii Masadei, comandați de Eleazar ben Iair (vlăstar al neamului renumit al lui Iehuda Galileul, primul conducător al zeloților) promiseră să stea la postul lor pină la ultima suflare. Cînd în cele din urmă zidurile cetății căzură sub loviturile mașinilor romane de asediu și nu mai era nici o speranță de a păstra ceteata mai departe, Eleazar spuse tovarășilor săi de luptă: „Femeile noastre să moară nebatjocorite, copiii noștri fără a fi gustat sclavia. Să ne fie giulgiu vrednic faima: Ei nu și-au lăsat răpîită libertatea!” Cu eroismul disperării, luptătorii își uciseră atunci soțiile și copii și apoi se omorîră unii pe alții. Cînd romanii intrară, a doua zi, în Masada, găsiră numai un morman de cadavre printre ruinele fumegînde. (Aprilie 73).

„Iudeea Invinsă... — După o monedă bătută de Titus

Pornind de la o descoperire arheologică

Acum câțiva ani, arheologii care au efectuat săpături în străvechea așezare Bet Șearim, au descoperit un bloc imens dreptunghiular de sticlă brută. Greutatea sa de 9 tone îl plasează pe locul al treilea ca mărime printre blocurile de sticlă fabricate vreedată de mină ome-nească. Celelalte două sînt produse ale industriei moderne americane din ultimii 20 de ani.

Blocul de la Bet Șearim are 3,5 m lungime, 2,5 m lățime și 0,55 m grosime. A fost fabricat acolo și a rămas nefolosit. Nici un călător sau scriitor din antichitate nu a menționat vreedată existența unei industrii a sticlei la Bet Șearim, astfel încît scopul pentru care a fost produsă această masă de sticlă rămîne învăluit în mister.

Plecînd de la relatările Talmudului, singura explicație plauzibilă este că blocul cu pricina a fost confecționat pentru a fi spart și vîndut în bucăți suflătorilor de sticlă. Aceștia urmau să rețopească sticla, realizînd diferite obiecte de uz casnic. Un asemenea procedeu este descris în tratatul Șabat (1^a b), unde e vorba de luarea poverii de pe un asin pe care Șabatul l-a surprins pe drum. Procedul e în raport cu faptul că povara e alcătuită din obiecte de sticlă finite sau din sticlă brută, care urmează abia să fie prelucrată. Dacă animalul este încărcat cu obiecte finite, credinciosul poate aduce o saltea sau perne, să le aranjeze sub asin și să desfacă chinga care fixa samarul, astfel încît sacul să cadă de la sine pe perne. Fără ca vasele să se spargă. Marfa putea fi apoi pusă în siguranță, căci este permis să transporti în zi de Șabat obiecte de sticlă în incinta locuinței.

Dacă, însă, încărcătura de pe asin era sticlă brută, trebuia procedat în alt mod. Chiar dacă credinciosul ajunse la destinație, nu avea voie decît să detașeze chinga și să lase să cadă povara. „Chiar dacă sticla ar urma să se spargă?” întrebă un învățat. Răspunsul e că fiind vorba de un produs nefinit, se putea sparge fără să pricinuiască pagube. Era la fel ca în cazul unui om care ar transporta un sac de grâu.

Faptul că sticlarii cumpărau sticla în bloc pentru a o sufla la ei acasă și că sticla se transporta pe spinarea asinilor, arată că fabricarea sticlei în Iudeea se practica de obicei la domiciliu și că produsele se vindeau la piață. Neguțătorii ambulanți colindau satele pentru a aduna marfa, pe care o revindeau apoi la mările țiguri de la Acco și Tir sau o exportau prin portul Sidon.

E de presupus că un anumit număr de așezări se uneau între ele pentru nevoile comerțului. Astfel s-au putut lucra la Kfar Oananiah, centrul unui ținut cu populație densă, la hotarul dintre Galilul superior și cel inferior. Talmudul relatează că un grup de patru sau cinci sate au încheiat un fel de aranjament comercial cu cei din Kfar Hananiah, care se ocupau exclusiv cu comerțul ambulat prin sate, revenind acasă decît pentru a înnopta.

Produsele colectate de acești neguțători erau probabil predate unui reprezentant al grupului din Kfar Hananiah sau poate unui mare neguțtor, pentru care lucrau intermediarii. În cele din urmă, mărfurile ajungeau la țigul din Tir și Sidon. Același lucru se petrecea și cu produsele de mătase. Mătásurile țesute în orașul Giscala, situat la cîțiva kilometri distanță de Kfar Hananiah, se vindeau pe piețele din Tir. Rabi Hiia cel bătrîn, un evreu babilonean stabilit la Tiberiada și rabi Simion, fiul lui rabi Iehuda Hanasi sînt amintiți printre acei care se îndelniceau cu comerțul de țesături de mătase la Tir.

Termenul folosit în Talmud în legătură cu Kfar Hananiah are aceeași rădăcină ca și cuvîntul canaanean folosit în mod curent atunci cînd puterea comercială a Sidonului era la

apogeu. Încă în secolul al XI-lea î.e.n. un călător african, Ven-Amun, semnaleză prezența în portul Bible a 20 de corăbii, avînd legături de hubur (*hbr*) cu prințul din Tanis și spune că la Sidon se află 50 de corăbii. Bazîndu-se pe contextul în care apare cuvîntul *hbr*, cercetătorii moderni au tras concluzia că el atestă existența unor mari negustori, organizați în companii comerciale, ce posedau flote și antrepozite. Una din funcțiile huburului era de a procura capitalul necesar construirii și echipării navelor și protejării lor ulterioare.

Această rădăcină *hbr* este folosită cu același sens în Cartea a II-a a Cronicilor (cap. 20, 35, 37), cînd se arată că regele Iosafat al Iudeii împreună cu regele Ahazia al Israelului pe al cărui teritoriu treceau marile drumuri comerciale ale Galilului și ale Feniciei au înființat o companie de navigație. Această rădăcină apare din nou în Talmud, în legătură cu comunitatea Kfar Sihnin din apropiere de Acco, care, ca și Kfar Hananiah, era vestită pentru olăria ei.

În epoca talmudică „a duce vase la Kfar Hananiah” devenise o zicală cu sensul de a face un lucru superfluu, absurd.

Faima vaselor din Galil ajunse pînă la Roma. Renumele lor se datoră nu atît eleganței, cît calității argilei din care erau fabricate. Sub raportul rezistenței, erau comparate cu metalul. O temperatură care făcea să crape alte vase, nu dăuna cu nimic celor din Kfar Hananiah.

Kfar Hananiah sau Kfar Anan, cum îl numeau grecii, era vestit încă de la începutul erei romane. Rezistența argilei prevenite din această regiune a făcut să crească și reputația meșteșugului sticlărilor de prin partea locului în Galil și în orașele învecinate de pe coasta feniciană, mai ales în Sidon. Sticlării aveau nevoie de pămînt refractar nu numai pentru construirea cuptoarelor, ci și a formelor pentru fabricarea vaselor cu ornamente bogate. Ele erau suflate în tipare și unele purtau chiar semnătura meșteșugului care le confecționase și despre care se știa că locuiește la Sidon.

Cel mai celebru dintre ei se numea Enion. Vasele semnate de el sau lucrate în stilul lui erau foarte răspîndite. Au fost găsite în locuri foarte îndepărtate unele de altele, în Cipru, Grecia, Sicilia, Sardinia, Italia, în sudul Franței, în Dalmația și chiar în răsăritul Europei. De aici se poate presupune că o întreagă rețea comercială se ocupa cu vinzarea lor. O mărturie indirectă găsim în aluziile unor scriitori romani privind exportul de nisip provenind din estuarul Belus.

„Mișna și Talmudul ne spun că argila pentru olărit se vindea sub formă de bulgări” sau blocuri... E, deci, posibil ca în epoca romană sticlării de pe coasta feniciană să fi importat nu numai rezerve de sticlă brută și de nisip, ci și argila special preparată din Kfar Hananiah și Kfar Sihnin. Există și exemple contemporane ale unor asemenea practici. Astfel, cînd ceramiciștii armeni din Kutaiși (Turcia) s-au instalat la Ierusalim, au adus pămînt roșu pentru decorarea vaselor în cantități atît de mari, încît să le ajungă pentru 30 de ani.

ANITA ENGLE

să moară nepîngărite, iar copiii noștri slobozi de lanțurile robiei! Și cînd vor păși în moarte înaintea noastră, apoi ne vom face unul altuia binele acesta, atunci slava pentru libertatea pe care am știut s-o ținem la înălțime va ține locul ceremoniei de îngropăciune pentru trupurile noastre! Mai înainte însă vom nimici prin foc toate bunurile noastre și întreaga cetate; căci sînt sigur că romanii se vor necăji că nu ne-au putut prinde de viu și pe deasupra nici să aibă ceva de jefuit. O să le lăsăm doar merindele ca să slujească după moartea noastră cu dovadă că nu am fost siliți, să o facem de foame, ci că am fost hotărîți de la început și pînă în ultima clipă să ne sustragem robiei prin moarte — Nu, atîta timp cît aceste brațe mai sînt libere și pot să strîngă spada, trebuie să ne facă acest mare bine! Vom muri nerobiți de dușman, bărbați, femei și copii ne vom despărți de viață slobozi. Așa ne poruncesc legile, aceasta ne-o cer femeile și copiii noștri; Dumnezeu însă ne-a oprit să facem acest lucru cînd ne aflăm în nevoie, iar romanii doresc deopotrivă să n-o facem: ei se tem că vreunul dintre noi ar putea muri înainte de căderea cetății. Să ne grăbim deci ea în locul bucuriei pe care sperăm să o aibă de a ne lua prînși și lăsăm în urma noastră privilegiu a înfrîntoare a stîrurilor noastre, și uimirea pentru curajul nostru!”

Cînd Eleasar vru să-și continue înfămurile, îl întrerupseră cu toții, și cuprînși de o indîrjire de nestăpînit, se năpustiră să îndeplinească faptele, fugind de acolo de parcă ar fi pus stăpînire pe ei un duh rău. Fiecare căuta s-o ia înaintea celui alt și fiecare voia să se arate în îndeplinirea faptei deosebit de curajoasă și de hotărît, voia să arate că nu a rămas printre cei din urmă — atît de mare era rivalna care pusese stăpînire pe ei ca să-șiucidă soțiile, copiii și pe ei înșiși unul pe altul. Și cînd pășiră la îndeplinirea faptului, ardoarea lor nu s-a domolit de fel, cum am fi ispitii să credem, ci rămăseră neclintii în hotărîrea neduplicată pe care le-o insuflase cuvîntarea lui Eleasar. Simțămintele lor de prietenie și de rudenie nu suferiră nici o scădere, iar gîndul că prin îndeplinirea acestei porunci purtau cel mai bine de grijă celor iubiți birui. Astfel, în timp ce-și îmbrățișau cu dragoste soțiile și-și strîngeau la piept copiii și cu lacrimi în ochi le pecețuiaau buzele cu ultimele sărutări îndeplinite de faptă, de parcă un braț străin ar fi ascultat de poruncile lor. Pentru a săvîrși însă această ucidere silită au găsit mîngîiere gîndindu-se la schingiurile pe care ar fi trebuit să le îndure cei dragi dacă ar fi căzut în mîinile dușmanului. Pînă la urmă, nimeni nu s-a arătat a fi prea slab pentru fapta aceasta înfrîntoare și toți îi răpuseră pe cei ce le erau dragi. O, înspăimîntătoare nevoie care pîrîndu-le nefericirilor răul cel mai mic îi făcu să-șiucidă cu propria mînă soțiile și copiii! Ne mai putînd îndura durerea pe care fapta lor le-o pricinuia și simțînd că făceau o nedreptate celor morți dacă le mai supraviețuiau măcar o clipă, adunară cu cea mai mare osîrdie tot ce era adunat la un loc grămădă, le dădură foc,

zece oameni care să-șiucidă pe toți ceilalți. Înțînși pe jos lingă soțiile și copiii lor peste care își așterneau brațele, își oferău pe rînd cu grabă gîtlejurile către cei zece care își îndeplineau trîșna datorie. Dar abia fuseseră înjunghiați cu curaj ultimii dintre oameni, că și acești zece hotărîră să facă și ei la fel: acela asupra cărui aveau să cadă sortii urma să-și răpună pe ceilalți nouă, iar la urmă și pe sine; își făgăduiră deci unui altuia că fiecare dintre ei se va supune bucuros îndeplinirii hotărîrii luate. Astfel, cei nouă primiră moartea prin spadă. Ultimul însă care mai rămăsese în viață, mai cercemă prin mormanul celor morți, ca nu cumva să fi rămas vreunul cărui a să-și treuiască ajutorul lui pentru a-și găsi moartea, și după ce se încredință că absolut toți erau morți, dădu foc palatului, se înjunghie și pe sine cu o lovitură puternică și se prăbuși lingă tovarășii săi de nenorocire. Astfel muriră ei încredințați că nu lăsaseră nici un suflet care să cadă în stăpînirea romanilor. Totuși, o femeie bătrînă, precum și o rudă a lui Eleasar, această din urmă fiind o femeie mult superioară majorității în ceea ce privește înțelegerea și învățătura — în timp ce gîndurile celorlalți erau absorbite cu totul de uciderea semenilor lor — s-au ascuns în taină, împreună cu cinci copii, într-o conductă subterană de apă. Numărul morților, inclusiv al femeilor și al copiilor, s-a ridicat la nouă sute șaiszeci. Această înfăptuire înspăimîntătoare a avut loc la cincisprezece ale lunii Xanthikos.

A doua zi în zori, romanii care se așteptau la o răscoală armată, făcără pregătirile de asalt, legară meterezelor lor de zid cu punți mobile și năvăliră în fortăreață. Cum însă nu zăriră nici un dușman, ci dădură peste tot de o pustietate neliniștită, interiorul castelului cuprins de flăcări, dar în rest o tăcere adîncă, nu-și putură închipui ce se întimplase. Incele din urmă, cînd să sloboadă săgețile, scoaseră strigăte de luptă pentru ca astfel să-și atragă pe unii dintre locuitorii, făcîndu-i să iasă afară. Strigătul acesta îl auziră cele două femei, se tîrîră afară din căile subterane și istorisiră cele întimplăte în toate amănuntele. Îndosebi una din femei știu să povestească întocmai tot ceea ce se vorbea și se săvîrșise. Romanii însă nu o luară prea mult în seamă, fiindcă nu le venea să creadă fapta înspăimîntătoare și își croiră drum prin flăcări, fiindcă voiau să stingă incendiul, năvălînd în interiorul palatului. Cînd însă descoperiră într-adevăr mulțimea celor uciși, nu se bucurară, așa cum ar fi trebuit s-o facă la vederea dușmanilor, răpuși, ci hotărîrea generală și disprețul nestrămutat față de moarte al atît de multor oameni le stîrnî cea mai mare admirație.

ISTORIA UNIVERSALĂ A POPORULUI EVREU

La Londra s-a pus în vânzare primul volum din „Istoria universală a poporului evreu”, lucrare de mari proporții, în 20 de volume. Primul volum este consacrat în întregime perioadei de formare a poporului și limbii ebraice.

MILENIUL OBSTII DIN PRAGA

Obștea din Praga este dintre cele mai vechi din această parte a Europei. Documente vechi atestă prezența unor familii evreiești în acest oraș cu o mie de ani în urmă. Citeva dintre ele au fost înfățișate citoritorilor în cadrul culegerii „O mie de ani”, editată recent sub egida Comunității din Praga. Lucrarea a apărut în limbile cehă, germană și engleză, sub îngrijirea regretatului șef rabin dr. Richard Feder.

CONFERINȚĂ RABINICĂ

În orașul St. Louis s-a ținut cea de-a 82 conferință anuală a rabinilor reformați din S.U.A. Au fost dezbătute probleme de cult, precum și aspecte actuale ale vieții colectivității evreiești din America.

MUZICA ÎN LUMEA ANTICĂ

În cadrul muzeului din Haifa a fost prezentată o interesantă expoziție cu tema: „Muzica în lumea antică”. Cele peste 300 de exponate — dintre care multe provenite din recente săpături arheologice — înfățișează obiecte și instrumente muzicale folosite în antichitate

de către popoarele din Iudeea, Mesopotamia, Egipt și Grecia.

UN VECHI CIMITIR DIN BOMBAY

Într-o mică localitate din India situată la 160 km de Bombay a fost descoperit un vechi cimitir evreiesc. Pietrele funerare cuprind inscripții în limbile ebraică, engleză și marati — dialectul local.

STUDIU RABINIC

În editura Jewish Theological Seminary din New York a apărut cartea rabinului Israel Goldman „Viața și epoca rabinului David Ibn Abi Zimra.

Proeminentă figură rabinică din evul mediu, Abi Zimra s-a născut în anul 1479 în Castilia pe care a părăsit-o mai târziu, plecând în Egipt, unde a trăit cea mai mare parte a vieții. Faima sa de păstor spiritual și de erudit talmudist a depășit cu mult limitele obștei sale, fiind consultat în chestiuni religioase de către rabini și conducători de comunități din numeroase țări. Parte din răspunsurile sale s-au păstrat, fiind analizate în paginile cărții amintite.

FIGURI BIBLICE

În sălile Muzeului evreiesc din Praga a fost deschisă o ex-

CORA IRINEU

(Urmare din pag. V-a)

zofie, dar nu se exercitase încă în publicistică și pe care întreprinzătorul Beldie o determină să scrie note și impresii din țară, unde-i plăcuse să facă mici raite, mai ales în Banatul proaspăt întregit în granițele țării. Ea s-a făcut curînd remarcată și simpatizată. Îmbrăcată totdeauna cu eleganță, dar cu discreție, avea ceva ce totul atrăgător. „Era o bună prietenă și camaradă, și lua parte la reuniunile noastre amicale.”

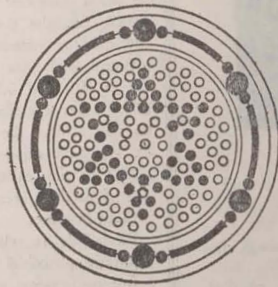
Despre moartea voluntară, despre *Scrisori bănătene*, ne-au lăsat mărturie prețioase, Lucian Blaga, Adrian Maniu

Necrologul din *Ideea Europeană* (10—17 febr. 1924) glăsuia: „În redacția noastră a intrat Moartea și-a luat pe cel dintîi întîlnit în

poziție de tablouri ale pictoriței Jarmila Marano va inspirate în mare parte din Biblie. Pentru a fi mai deplin introdus în atmosferă, vizitatorul este întîmpinat de acordurile muzicii sinagogale, executate la orgă.

CONSTRUCȚIE ANTICĂ

Săpături arheologice recente au lămurit misterul rezistenței cetății Tel Hatzor, construită în perioada regalității. Se știe că această cetate a rezistat tuturor asalturilor și asediilor. În lumina ultimelor descoperiri se pare că la aceasta a contribuit sistemul de alimentare cu apă al cetății. Un puț de 38 metri

adîncime duce la stratul de apă subterană, unde se află un tunel orizontal, lung de 20 de metri. La acest tunel se poate ajunge și pe o scară de 123 de trepte.

Această construcție complexă dovedește dibăcia constructorilor din antichitate.

MONUMENT ÎN MEMORIA VICTIMELOR NAZIS- MULUI

Un monument în memoria victimelor nazismului a fost ridicat recent în orașul Salisbury. (Anglia).

SFÎRȘITUL LUI STANGL.

La închisoarea din Düsseldorf a murit Franz Paul Stangl, fostul comandant al lagărului nazist de la Treblinka.

La sfîrșitul celui de-al doilea război mondial Stangl a reușit să facă să i se piardă urma. În anul 1967 a fost descoperit în Brazilia și extrădat autorităților vest-germane. La proces s-a arătat că este responsabil de asasinarea a cel puțin 400 000 de evrei, fiind condamnat la închisoare pe viață.

Stangl avea vîrsta de 63 de ani.

cale. Era acela dintre noi, cel mai însetat de viață, de subtilitățile și de diamantele ei, care tocmai de-aceia nu băgase în seamă la ce hotare ajunsese. Trecearea a fost o prăbușire neșteptată în gol, de unde peste noi toți aplecați, deasupra au sărit stropii negri de neant. Dar prietena noastră, Cora Irineu pierise înainte să i se poată ajuta.

A fost în redacția revistei de la început. Alții și-au mutat condeiul de la alte călimări. Ea, aici și l-a ascuțit. Am fost cu toții martorii întîiilor pași și ai urcării ei. O cunoașteam ca o apariție ușoară, de mers în virf de degete, ochi larg deschiși, privind în sus, și sprîncene ridicate, prin anii Universității. O ascultasem, aducînd întîmpinări în vreo discuție încleșcată de teorii de societate filosofică, tot neastîmpărată, ferită și feminină. “

MUZEUL SEFARD DIN TOLEDO

Vechea sinagogă El Transito din Toledo a fost transformată în muzeu sefard. Acest edificiu este considerat a fi cel mai frumos monument de artă evreiască ce s-a păstrat din perioada evului mediu.

Construită în anul 1365 de către Samuel Levi, trezorerul lui Pedro I de Aragon, această somptuoasă sinagogă a fost transformată după 1492 — anul exodului evreilor spanioli — într-o mănăstire benedictină, apoi a trecut în posesia ordinului cavalerilor de Calatrava.

Clădirea este frumos ornamentată, pe pereți se pot citi versete ebraice din psalmi. Muzeul cuprinde o bogată colecție de tapișerii țesute din mătase și aur, manuscrise, obiecte de artă și rituale, toate mărturisind trecutul obștei sefarde.

O PAGINĂ DE ISTORIE

Participarea combatanților evrei la luptă împotriva Germaniei naziste în anii celui de-al doilea război mondial este înfățișată într-un volum apărut recent la Paris. Tipărit în limbile franceză și idiș, volumul cuprinde biografiile unor luptători căzuți pe cîmpul de luptă, amintiri, documente etc.

EPOCA LUI HERODES

O așezare agricolă de pe vremea lui Herodes a fost scoasă la lumină de o expediție arheologică ce a efectuat săpături pe țărmul Mării Moarte. Au fost de asemenea desgroate unele agricole, vase domestice, arme.

L-A CUNOSCUȚ PE ȘALOM ALEHEM

La Londra a încetat din viață, la venerabila vîrstă de 90 de ani, dr. I. Mahower, mîme cu rezonanță adînci în istoria literaturii idiș. Într-adevăr, defunctul își făcuse din sprijinirea scriitorilor o rațiune de a fi. Printre altele, casa sa a primit în mai multe rânduri vizita lui Salom Alehem. Alt mare scriitor, S. Anski s-a numărat și el printre prietenii apropiați ai lui I. Mahower.

OBIECTIV ARHEOLOGIC: MAREA MOARTĂ

Atracție turistică, centru al extracției diferitelor săruri minerale, bază de materie prime pentru industria chimică, iată că la toate acestea Marea Moartă își adaugă acum un titlu în plus: acela de obiectiv arheologic. Într-adevăr, potrivit unui plan internațional recent elaborat, mai multe echipe de arheologi vor începe explorarea fundului mării, în speranța că vor da de urmele unor așezări străvechi amintite în Biblie. Se pleacă de la ipoteza că aceste așezări s-au prăbușit în urma unor catastrofe naturale, fiind ulterior acoperite de valurile mării.

Amintim că unui oameni de știință au emis ideea că sfîrșitul cetăților Sodoma și Gomora, amintite în Biblie, ar fi de fapt amintirea transfigurată a unor asemenea catastrofe.

CONFERINȚĂ BIBLICĂ DESPRE PROFETISM

Peste 1 500 de personalități religioase, reprezentanți ai diferitelor culte — evanghelici, baptiști, metodisti, adventiști etc — au luat parte la Conferința consacrată profetismului în Biblie, care a avut loc luna trecută la Ierusalim.

ÎN ARHIPELAGUL CARA- IBILOR

Ruinele unei vechi sinagogi și un cimitir părăsit au fost descoperite recent pe insula Nevis din arhipelagul Caraibilor. Ele arată că în secolul trecut a existat și aici o mică obște evreiască.

CONFERINȚĂ INTERNA- TIONALĂ A SINAGO- GILOR

Comitetul executiv al Uniunii mondiale a sinagogilor a hotărît convocarea celui de-al doilea congres mondial al sinagogilor. Congresul va avea loc la Ierusalim, în ianuarie 1972.

La ședința comitetului executiv au participat delegați din Anglia, Franța, Italia, Olanda și S.U.A.

STUDIU DEMOGRAFIC

Sub auspiciile universității ebraice din Ierusalim a apărut lucrarea „Studii despre populația evreiască în perioada 1961—1968” de U. Schmelz și P. Glickson. Cartea oferă o imagine amănunțită a diferitelor colectivități evreiești din lume.

DECES

La Roma a încetat din viață, la vîrsta de 75 de ani, Raffaelo Cantoni, fost președinte al Uniunii comunităților evreiești din Italia.

CONFERINȚĂ YWO LA NEW YORK

La New York a avut o sesiune a Institutului științific evreiesc dedicată problemelor actuale ale limbii și literaturii idiș.

PLERINAJ

S-au împlinit 30 de ani de cînd ocupanții nazisti au organizat în Franța (în apropiere de localitatea Loiret) primele lagăre de concentrare. După o scurtă detențiune, internații au fost îmbarcați în vagoane și expediți spre Auschwitz, unde cei mai mulți au sfîrșit în camerele de gaze.

Pentru a aduce un omagiu postum memoriei acestor victime ale nazismului, Asociația foștilor deportați din Franța a organizat un pelerinaj la locurile unde au funcționat aceste lagăre de tranzit.

שמחת הנפש

(המסד פון זייט 11)

אזוי צו זאגן, הייליקע שבת-
לידער זיינען דורכאויס נש-
מותריק און ערדיש.

„גוט עסן, גוט טרינקען
וואס נאָט סוף באשערן,
קוין צער, קוין רוגז
צו ווייזן און לאָזן הערן...
גוט ביר, גוט וויין
זאָל מען אנבערטיין
גוט פלייש, גוט פיש
סאך פארביס באצייטן
און ליכט צו ברענגען אויף אלע
זייטן...“

אויב נליכט א קירכהאנס
נביעת-ערות האָט מען רעמלע
געהאלטן אין איין פראווען
סערוות, אויף וועלכע מען
האָט נאָר געוויפט און נען-
שיכורט, און ווי „גשים וכו'
תולות אירע קהלות לאָזן הערן
ווי די הורן און לאָזן זיך
ניט אכזרין, דאָס מאן מיט
אין רער ררשה סוף אויף
הערין. און ווען די ררשה
איז פארביי, קומע ווידער די
הוצפא לידער ארבייא, מיט
יובל און זאלן אין זינגען,
דעם פרומען אלחנן הע-
נעלע און פארשייט זיך,
דאָס אלץ נישט צום הארצן,
זירלע ער און סוסרע אין
גראַסען, באוונדערט אויפגע-
בראכט איז ער אויף די לע-
גנס-ליוסטיגע פרויען, וואָס
נייען ארום, אויבעראל אונט-
שוטר, אכטיין קיין עבירה קל
זיכער...“

אלחנן קירכהאן האָט נישט
פארזען אויך די סאָציאלע
ענדערונגען, וואָס זענען פאר-
געקומען, דאָס פלאַסן-אנמא-
גאניום אויף רעד ירושעל
נאם.

ער דערציילט וועגן דער
קאָנקרעניק, וואָס קומט פאר
צווישן די אויפגעקומענע
סוהרים און די באקפירן,
הויב-יידן ארעגראַסירט און
סלובה-שזיערן, וועגן זייער
נישט ערלעכטיג און געלט-
זאכן און זייער רייסן גרויסע
פראַצענטן און דעם פֿרעמען
און פון דעם געלטן

...איי, מענטש, איי מענטש
וואָס דענענסטו דען
דו לויפטס דו רענטס,
וואָס זאָל עס דיר?
ריון נעלר און ריינע הייער
און ליידענע קייטן
קענען דיר גיט העלפן
אויך ריינע גייטן...“

רעכני איז וויכטיג צו
באמערקן, אז אין דעם בא-
גריף מענטש האָט אלחנן
קירכהאן אריינגעלייגט א
ברייסן און אוניווערסאלן אינ-
האלט. ער האָט אַזוי זייען
געהאפט נישט דעם יידן,
נאָר דעם געשעפטן בעלל.

אַף איין מענטש סוף קיין
איבל וואָרפן ריידן ארויס
ער מען זיין אנדערש,
וואו אורד אין דיינעם הויז
ער מען זיין פֿרעם אירער
ריוך
יהוד, אורד נכרי האלט אלי
צוגלייך...“

די יידן האָבן זיך קיינמאָל
נישט געפונען אין א נייע-
סיקן געפאָר. זייער געשיכטע
האָט זיך אנשוויקלט נישט
אויסצולירט פון דער אלטע-
מינער וועלט. די ירושעל
ליפערמאור איז אן ערות
דערפון. אויך אלחנן קירכהאנס
לידער מיט נאָסן קאָנען עס
באשעפטיקן.

ירמיה פון מארק טאגאל

מגירת איכה

(המסד פון זייט 11)

שפאָט פֿרעך פֿין א דאָרף אין לאנד יהודה האָט
זיך געוואָלט כשרד ווי סוף דער הויפטשפאָט, האָט
ער פארן ירושלימער איידעם אירער שווער געדארפט
באצאָלן זייער וואָס און נאָלד. עס ווערט איר דער
מאָנט די קלוגשאפט פֿין די ירושלימער קינדער
וועלכע האָבן טוין: ערוואַס צו ציפירן א סך פסו-
קיס פון תנ"ך וואָס באשעפטיקן ארומגעבן און די
וויכוחים מיט די געזונדער איבער דער ירושעל
רעליגיע. וויער אן אינטערעסאנטע אנדוואָס אין פאר-
גינגן מיטן ככליטן קאָמאנדיר נכוראדן איז פאראן
אין מרש איכה. לויט די היסטאָרישע דאָטן איז
באוואוסט אז דער נביא זכריה איז דערמאָרדעט גע-
וואָרן אין בית המקדש אויפן באפעל פֿין ענגיב יואש
(זכריה הימים קאפ. 24 פ. 22) די אנדער-
ציילט: און יענעם טאָג זענען די יידן באנאנגען;
זיבן יוד: 1) זיי האָבן דערמאָרדעט א נביא; 2)
א כהן; 3) א ריכטער; 4) זיי האָבן פארגאָסן
אופשוולדיק בלוט; 5) זיי האָבן געלעסערט נאָס;
6) זיי האָבן סמא געמאכט דאָס בית-המקדש און
7) געווען אין עס א שבת יום כיפור.

ווען נכוראדן איז אריין קיין ירושלים אין בית
המקדש האָט ער געזען ווי בלוט זייער. פרענט ער:
וואָס איז דאָס? זאָגן זיי אים: דאָס איז בלוט פֿון
שפאָ און רינגער. קוילעט ער שפאָ און רינגער
און פארגלייכט, איז דאָס בלוט אנדערש. האָבן זיי
געבראכט אלערליי חיות און עופות און געקוילעט,
דאָס בלוט וואָס האָט געזאָגן איז אלץ געווען א-
דערש-- זאָגט נכוראדן צו זיי: „אויב זיך וועט
מיר זאָגן, איז גוט, אויב נישט, וועל איך רייסן
איינער לייבער מיט אייזענע קעסעלעך. האָבן זיי אלץ

נישט געוואָלט זאָגן. אָבער ווען ער איז שפאָר
צוגעשטאנען צו זיי, האָבן זיי געזאָגט: „מיר קענען
עס פון דיר שוין נישט באהאלטן, מיר האָבן אכאָל
דאָ געהאט א נביא וואָס איז אויך געווען א כהן,
ער פלעגט אונרו שפראַכן אין נאָסס נאָמען, גע-
וואָרנט - היס אָפּ די געכאָפּט פון דער תורה, האָבן
מיר אים נישט געפֿאָלט. אנשפאָט האָבן זיך
מיר אים דערהארגעט. אזוי, איך וועל דאָס בלוט
אוינשפילן, האָט געזאָגט נכוראדן. ער האָט גע-
בראכט דעם גרויסן סנהדרין און זיי אלע אויסגע-
קוילעט פאר דעם בלוט, נאָר זכריהס בלוט האָט
נישט אויפגעהערט זיך. האָט ער געבראכט דעם
קליינעם סנהדרין. זיי אויך געקוילעט, נאָר ס'האָט
נישט געהאָלפן. האָט ער געבראכט 80 סייזונט
יונגע כהנים און זיי געהארגעט, און דאָס בלוט
האָט זיך נישט אוינגעשפילט. האָט ער אויסגע-
הארגעט א סך יונגע קינדער און דאָס בלוט האָט
זיך אלץ נישט אוינגעשפילט. האָט נכוראדן א גע-
שריי געפֿאָן, (זכריה) איך האָב שוין אומגעבראכט
דאָס געפֿע פֿון דוין פֿאָלס. ווילסטו איר זאָל א-
לעפען ראָ אומברענגען? האָט זיך דאָס בלוט
אוינגעשפילט... נאָס האָט זיך דערהארגעט און דאָס
בלום איז אוינגענומען געוואָרן אין דער ערד... א

סך פוסקים אין מנילת איכה, ווערן דורכן מרדכי
פארטייטשט און באלייכטן מיט וויער שיינע מרשים
און אנרות וועלכע ברענגען א גרויסן צושטייער
צו די וויכטיגע געשעענישן פֿון ירושעל עבר ווי
אויך איבער די פאקאישע געשעענישן פֿון דער
ירושעל געשיכטע.

דער אפשטאם פון נעמען חנה און מרים

לויט א אנדערע פֿאָרשער זאָל
דער נאָמען חנה שטאמען
פונעם העברעאישן וואָרט
„חן“, וואָס איז אריין אויך
אינעם שפעטערדיקן יידישן
בארייט ליבלעכטיק, סימפא-
טיע, רייך. דער ריכטיקער
ווי פונעם נאָמען חנה -
איז - א תלמודאע א סוף -
פאפישע, א רייצדיקע, וואָס
פאסט אויף פאר א פרוי.
וואָרט דער נאָמען חנה גע-
בילדעט געווען פֿון נאָמען
חנן, וואָס ער באַדארפט
אוינהילפן ביידע „חן“, ווי אין
די געשעענישן, חנניה, חנניא.
די „באנעדיקטע“ וואָרט אין
רעם פאל געקלונגען „חנה“.
וואָס באַדייט דער נאָמען
מרים? פֿאָרשער מיטשן אים
די „געהויבענע“ און „שיי-
גערדיקע“. לעזי אויספֿעסטי
גיט א דערקלערונג „די כו-
סערע“, א סופֿיעראַנספאָיא
- „געליכטע פֿון נאָס“, אָלץ
לעזי סייפֿישע דעם נאָמען
ווי „הארטגעקוינע“, „אייגע-
זיניקע“.

ווען מיר טרעפֿן צו צו בא-
הארלעך די דאָזיקע פראַגע,
טרעפֿן מיר זיך אן אויף א
רײַ דערקלערונגן מיט ביי די
מאָפֿליקע, סײַ ביי די הינט-
צייטיגע געמען-פֿאָר ער.
די דייטשישע געמען-פֿאָר-
שער האַנדע און נאָסראַכט
דערקלערן, אז אונז איז דער
מייסט גענאָר. דעם זעלבן
באדייט גיט אויך דער בא-
וואוסטער פֿראַגעזשער גע-
מען-פֿאָרשער דאָז. דער
וואוסטער פֿראַגעזשער גע-
מען-פֿאָרשער פֿאָרשער
פאל לעווי מייסטש דעם
נאָמען: נאָס איז מילד. די
רוסישע געמען-פֿאָרשער
אויספֿעסטיקן און א-
סופֿיעראַנספאָיא דער-
קלערן דעם נאָמען אונז אויף
אן געלעבן אָפֿן.

דעם נאָמען אונז - חנה
- האָבן זיי ארויסגעפֿירט
פונעם שורש „חנן“, וואָס
האָט צושפֿאָל אויך דעם בא-
דייט „באנעדיקט“.

ירישע מאָטיוון ביי אָנגעזעענע קאָמפּאָזיטאָרן

(המסד פון זייט 11)

ערשט נאָך נאציסן פֿערדער איז
מאהלערס שאַפונג געקומען צום
פֿאָרשן אין דער פולער סאס. א
דאָס ירושלימער סעסע, און וויליאם
אין מיט און חורבן. איינע פֿון
זיינע באַקאַנטסטע קאָמפּאָזיציעס
איז „קלינטערס יודע“. מאהלער
איז געשטארבן אין 1911, פֿון א
קראַנקע וואָס ער האָט באַקומען
בעת ער איז געווען דער דיריגענט
פֿון דער ירושלימער פֿילהארמאָני.
דער ווויטער נאָס, פֿון
אינדישן אוניווערסיטעט, איז ביי
דער מינונג אז אויך מאהלערס
שאַפונג זענען קעניס „ירישע
איינפֿלוסן וואָס קומען צום אויט-
דווק אין זיין עקספּאָזיציע
דערפֿאַסן אַז די נביאים און
חסידישער מיסטיק... אָפֿט סונג-
רייט זיין מויד די נביאות פֿון יד-
מיה. דעם אונטערנאָג פֿון דער
מערב-וועלט.

מאהלערס מוזיק איז, אן שום
ספֿע, מער ווי די מוזיק פֿון א-
דערע קאָמפּאָזיטאָרן, זיינע מיט-
צייטלעך, אן אַנזאָג פֿון דעם
סווערעם וואָס האָט געהאלטן אין
קומען אפֿטייטלעך די וועלט.
דער עסטייכישער מאָדערנער
קאָמפּאָזיטאָר, ערנסט קרענעק.
זעט איז לעטען טייל פֿון מאה-
לערס צווייטער סימפּאָניע, גע-
שאפֿן אין יאָר 1895. אן אַנזאָג
פֿון דער שחיטה וואָס איז שפֿע-
טער געקומען „נאָך איינער דאָס
כאָר הייבט אָ - שרייבט ער - איז
פאראן א פֿאָרענט פֿון א שוי-
דעריקער שטיקלייט וואָס ווערט
איבערגעריסן נאָר פֿון אן אימה-
דיקן גערויש, ווי פֿון איבערגע-
שראָקענע פֿינג און פֿון אן אויטן
מאָדערניסטישן, וואָס זאָגט אן
דעם יום הדין. דאָס איז איינס
פֿון די אינפֿירטעסטע און
מאָדערניסטע בעסטען אין דער
מוזיקאלישער שאַפונג. מאהלער
האָט נישט מער גענומען ד ס
שיטטדי וואָס האָט אָפֿגעקלונגען
אין די אייטערן פֿון דער מענטש-
הייט, א קורצע צייט נאָך זיין
טויט.“

ווי נאָכפֿאלגער און פֿרייט,
ארנאָלד שטענבער, וואָס האָט
איבערגעלעבט ביינע וועלט-מלח-
מת און די נאצישע שחיטה, האָט
געשאפֿן „עסליקע פֿון זיינע
בעסטע ווערק און יידישע מענטש,
ווי די קאנאסעט “ א לעבנעכע-
ליבענער פֿון וואַרטע “ און די
אָפֿטע, „מחש און אהרן באי
נייסטערדיק גלייכצייטיק אויך
פיל יינגע סאָפֿאָסטיאָרן.“

דער חאָס פאסט נאכאנאנד אויף דעם הינט, וועט
קיינמאָל נישט זיינען און דער חאָס קוקט נאכאנאנד
אויף די חאלקטס דעם קיינמאָל נישט שניידן.

שפּריכווערטער פון קהלת

אַרעט-רייך: זיס איז דער שלאָף פֿון דעם ארבעטער, צי ער האָט
ווייניק צי פיל געעסן, דעם רייכעס וועט זיין לאַזט
אים נישט שלאָפֿן.

בארעדן: שענק נישט קיין אויפגעקומענע צו אלע דייך וואָס
מען הערט. זאָלסט נישט אונטערהערן זיין דייך בא-
דינען שילט דיר דען פיל מאל - דייך הארץ ווייסט
עס דאָך - האַסטו אויך געשלאָסן אדערע.

געלאַסענע ווערטער פֿון די קלוגע ווערן בעסער
צוגעזעט ווי דאָס אַנטרייען פֿון דעם הערשער אויף
דעם נאר.

הויט: דער חאָס פאסט נאכאנאנד אויף דעם הינט, וועט
קיינמאָל נישט זיינען און דער חאָס קוקט נאכאנאנד
אויף די חאלקטס דעם קיינמאָל נישט שניידן.

חכמה: די חכמה גיט דעם חכם מער שטאַרקייט ווי די מעכ-
טיקע הערשער וועלכע זענען פאראן אין שפּאַס.

לעבו: דער חאָס איז באהעפט צו אלע לעבעדיקע, פאר דעם
איז נאָך דאָ אַ האַטענונג.

נאָסטן: א גוטער נאָמען איז בעסער ווי סויערער איל. און
דער טאָג פֿון טויט איז בעסער ווי דער טאָג פֿון
געבוירן - חוילת חען א פּענסע הערט געבוירן ווייסט
מען נישט חאָס ער וועט זיין, און חען ער שטאַרבט
ווייסט ער וואָס ער איז געווען.

זעטער פאר יידיש און עברית
חשה בער באַוויסט

און סרווייפן. אין מענטשן, צעשיט ווי זאמר, מאנצן און זינגען אויף אלע וועגן. שמעון בער מרושעסער, אין אַנאָנעביץ פון א נעגראל, מיט גאַלדענע סרעסטן און עפּאַלעזן, פּאַרט אויף דער הויכער קעלניע פון א גרויסער פארמאכטער קארעטע און סרײַכט אליין אָן די נאַשפּײַג נעשפּאַנשע אבט שימלען.

פון זינט ר' מתתל האָט פארנומען זיין פּאַסטערס אָרט, האָט ער די הצלחה נאָך גרויס. ער יעצט פון א קואַל וואָס שעפט זיך ניט אויס, און צו וואָס ער רירט זיך

ברוך האגער

ביים רבינס הויף אין שטעפאנעשטי

— ס ראגמענט —

ניס צו, לויפט אים ראָס מזל אקעגן. נעלט אַליינין האָט ער אָבער פּײַנט. סע פּאַלס ביי אים דורך די פינגער. די יטפּלֶאָדו זענען ביי אים אַזאַ פּאַר סי וועמען וואָס נויטיקט זיך און צענדליקער משפּחהו ציען פון אים תּוּנה ווי פון אייניקס. דער עיקר ליב האָט נר, אנדערע זאָלן אויך פּײַלן, אז פון דעם לעבן דאָ באַראַרף מען הנהא אָלן.

קיין נאנצער נחת אין ניס פארנען. שמעון בער האָט פּאַרבאַרגענע נעכט פּשן, אויסבאהאלטענע פּאַר פּרעמדע אויגן. דער שלום בית ביי אים אין ניס אויך ווי סע וואָלט זיך פּאַרלאַנגט. די פּלונטיטע זיינע אויך א ספּאַריק-קאַפּ, מיטש זיך אין די נעשעפּן און אין ניס מסכים מיט זיינע פּירעצענער. אפּילו נישט קיין שלעכטע, וויל זי זען א תּכלית, פּאַרזיכערן איר הויזגעזינד מיט פּאַר-מענ. הערט זיך דאָך שמעון בער וויי-ציק וואָס צו איר צו. מאכן זיך מעות, וואָס דערעסן אים א סאָל אויך, אז ער אנטלויפט פון דער היים אין מוט זיך ערשט רעכט אן די ליב. די עיקר-סיבה וואָס שמערט דעם שלום בית איז דאָס וואָס האָרעיעטל קומט ארויס פון א מתנגדישער שצוב אין קוקט מיט ביי-טול און פּאַרדראָס אויף איר מאַנס הסידישקייט. פון זינט די רביס האָבן זיך דאָ באַזעצט, אויך איר ראָס לעבן אירם ניס ניהא. שמעון בער איז צו דער היים ניס צוגעבונדן, אן אורח באַליידי מיט די אלע וואָס פּאַרן דאָ אדורך, עסן און טרינקען זיך אָן, שלאַפּן א סאָל איבער א נאכט און זענען אויס די צייט. א תּענוג פון א יום-טוב אָדער אויך א חשוב שבת דערנייט ניס צו איר. אלץ פּראַוועט ער אין שפּעפּאַנעשט. ווען בעל-דבתים פּאַרבּרענגען מיט זייערע ווייבער און קינדער, און אין א יעדער יודישער שטוב אויף ליבסיק און פּריליעל, אז ביי איר, ניס צו פּאַרזיכערן, א טרויער, ארנער נאָך ווי אין א וואָכע ריקן מאַנג. איז האָרעיעטל שמענדיק פּאַרביטערט און אויפּגעבראַט פון דעם אלעמען וואָס דערווייטערט איר מאַן פון דער היים און פון דעם חוב צו רעד אייגענער משפּחה.

זענען אויך צענאנגען די יאָרן און קינדער פון זי בירע האָט זיך ניס נעביסן, ניט צוגעלייבט.

מאכן זיך אָבער אין דער וואלעביי בהלות און רדיפות אויף זיין. יודישע פּרנחות פּאַלן ארצה, אָרעקייט און גויש נעמען שרייען אין די הייזער. ביי שמעון בער טרויעלשער האָט זיך דאָס ראָך אויך א דריי נעפּאָן אויף צוריק. די נעשעפּן זיינע נירן, וואָלט אים דאָס אליין ניס בדיה געמאכט.

און שלאנג, און פּאַר אים הייבן זיך אָן פינצערער, נעפּאַנגעט מען פון דיניס ומשפּטיק.

ווי א לבנה-גלוסטער בלאנקעט זיך שמעון בער ארום אויף די וועגן צווישן טרויעלשע און שפּעפּאַנעשט און קען זיך אין ערגעץ קיין רח, קיין פּרייטס ניס נעפּינען. דער רבי, זיין בצהן זיין איינזיקער אָנשפּאַר, ניס קיין הבטחה ניס. ס'איז פון אים ניס ארויסצובא-קומען ווי אליין נאָך די איינזיקע ברכה: "נאָס זאָל העלפּן...". פּאַרבייטט ער מיט די צייט און אנטלויפט ווי אן אָפּגע טסיסענער.

הארעיעטל אין דער היים דערנייט אים די מענ. זי ניסט בוימל אויפן פייער, חוקט פונעם רבי'ן און פונעם גאנצן הויף: "מאָר וואָס באווייזט ער זיין כּוּח ניס, דער רבי ריינער? און זיי, ריינע בלגניט, פּרעסערט און וויפּערט אויף ריי'ן בייטל, פּאַר וואָס פּאַרשווייגן זיי דאָס? ניס א קרעכץ אפּילו אויף דיינע וויססע לייך ביסטו זיי ווערט". פּאַר-ווארטט ער די אָנעלפּענע קולעקעס הינטער זיך זיין רציחה צו באַצווינגען און ער ווערט אנטריגען ווי פון א בראנד. עפעס פּילט ער זיך ווי ווען א מויער טיט פּראָסס וואָלט אים ארוםגענומען, השד טונקלט אין אים. די נאָענסטע, די הכריס אין הויף, רערווייטערן זיך ווי פון איינעם וואָס זיין גורל איז שוין געהעמעט.

די צייט שטייט ניס און דער פּאַנג, איז וועלכן ס'איז געווענדט, ער זאָל בלייבן אויף זיין שפּיינער אָדער אויף יאָרן פּאַרוואַגלס ווערן אין דער תּפּיחה, דערנענטערט זיך. ניס ער ארום ווי פון זינעט א נעראַק פּרעסס אים דעם מוה, ביינעט אים לעבער אין האריג: אויב רעד רבי וועט אים ניס מכפּיה זיין, פּאַרבלייבט ער אויף אייביק א פּאַרפּאַלענער.

פּרייטיק פּאַר ליכט ציגן, שבתדיק, אין שפּרײַטל מיטן ווערד אין דער הייד, גיט רעד רבי זיך אדורך א סאָל איבערן משיח'זאָל. אויף דער דאָזיקער מינוט האָט שמעון בער ארויסגעקוקט. און מיט א שטורעם פּאַלס ער האָלט: — רבי, איר מוזט מיר העלפּן! דער רבי, פון דעם אומגעריכטן אָנפּאַל אן איבערנעשראָקענער, האָט זיך צו דער ראַסמסענער שמוץ צוגע-וואקלט און אראַפּאַזאָנדיט זיך, מיט די ליפּן א שפּילן ציפּער נעשן:

— נאָס זאָל דיר עלהפּן!
— נײַן רבי, ניס „ער זאָל“, זאָס „ער וועט“!
ר' מתתל, מיט א פּאַרשלונגענעם אָטעם:
— איר קען ניס.
ביי שמעון בערן צעברענגט זיך דער כּעס ביי משונעת. ער זעצט אין נע-פּאַקסן זיכערנעם מיט אריין. פּאַסטט זיך אויף זיינע פּליישיקע פּאַרסמאליעטע באקס און פון זיינע איינדייטענישן צי-טערן ספּעליע און ווענט.
— פּאַר וואָס זשע שוויינט איר? פּאַר וואָס רייכט איר די מירן ניס אויף און שדייט עס ניס אויף די נאָסן ארויס? דערויף האָבן איר סײַן לעבן אוועקגעענבן? מיט אָס די הענט, מיין פּראַצע, די שפּיינער צו דעם בנין נעסראַנג?

אויף די סולות און נעוואלדן האָט זיך דער נאנצער הויף מיט דער נאס צונויפּגענומען, באלענערט דעם זאָל און נעגאַפּ אויף דעם בייזן וונדער. מענטשן און מקורבים פּרווון שמעון בערן איינגעמען, ער אָבער ווארטט פון זיך, יאָגט פון זיך און הערט ניס אויף שיפּן און מיטן ווי פון הייז. די לייכט און די לעמפּעלען וואָס גלאַצן דורך די שפּינלעכע רייסן דאכט זיך אויך אויף די מיליער.

— נאָס זאָל העלפּן? ! דאָס נאָך?!
אזוי קאָן דאָך וואסיל שטאַבאן אויך! נײַן, רבּײַן, נײַן! איר נלייב איר נישט! איר קענט! איר קענט! און איר רוח אלעמען פּאַר עדות דאָ, אז איר וועט פון ראנען ניס ארויסטרעפּן בייז האנגען איר וועט מיר ניס פּאַרויכערן די נאנצע הילף.

ביי די ווערטער האָט שמעון בער זיך א וואָרף נעפּאַן צו דער ערד, נענר-מען האקן דעם קאָס אין מירמלשטיין און זיך צעיאָמערט מיט א צעבראַנקעניס אזא, א ס'איז ניס געווען איינצושפּיין. די גאנצע צייט וואָס שמעון בער האָט געוויילערעוועט איז דער רבי נעזען דעם קאָפּ סאַרוואָרפּן, אויפן פּנים האָבן זיך די פּאַרבין ביי אים געמישט: פייער רויט און טויט בלאַס, און זיינע אויגן, פּאַרגלוימע, האָבן נעבלאַנרושעט און דער ווייט. נאָך אז די קלאַנג, וואָס האָט פּאַרהילכט מיט צער פון אן אומנע-וואלנערטן בער, איז זיך צענאנגען איבערן נאנצן זאָל, האָט ר' מתתל פּלוצעם זיך א קאָרמשע נעפּאַן ווי אין א פּאַרכאַפּסן ווייטיק, א קרעכץ א ריס שנייירנדיקער האָט זיך פון אים א ריס נעפּאַן ווי ביי א געוויינערן אין דער רנע וואָס דאָס קינד צעטיילט זיך פון דער פּראכט און ער האָט מיט נע-שטאַמלעט ווערטער צום ערשטן סאָל א זאָל ארויס נעמען:
— ער וועט...

און שמעון בער, א מבוהלריקער, האָט א מאַנג נעפּאַן ארויס אויפן הויף און פּאַר פּרײַד ווי א שטורפּער נע-טרינג און געליאראמעט:
— ער וועט... ער וועט... ער וועט העלפּן!

טרויעלשע איז א דערפּל אויפן וועג קיין יפּעפּאַנעשט. זינט דאָרט א ייד מיטן נאָמען שמעון בער אויף אן אייגענער נהלה, און ווער סע פּאַרט דאָרט פּאַרביי, שפּעלט זיך ביי אים אָס ווי אין אן אכסניה. עסן און טרינקען איז אין זיין 'שכּוּב הפּקר פּאַר סי וועמען.

שמעון בער טרויעלשער איז אן ארנענדיגער פון וועלדער און זענן, מיטן און בייבן, מיט פּעראַנגען, וואָס פּירן סחרות צווישן די רענעס פּיר דער באַסאַראַביע און דער וואלעביי. אָן דעם רבינס כּרַכּה מוט ער קיין יום זאָר ניס, אפּילו ניס פּאַרן ביינעסן, באַטרע, און סע פּאַרנייט ניס די וואָך, ער זאָל ניס באַרפּאַרן קיין יפּעפּאַנעשט צום רבי'ן און זיין ליפּציקער בריטשקע מיט די בערענע פּעדי, וואָס פון זייער נע-לייף פּאַרנייטערט זיך דאָס שפּעטל מיט אויפּנער דערטע וואָלענס שטויב. מיטן רבינס הייף, קען ער זיך מערער אָלן ווי מיט זיין אייגענער היים, דאָ וויינט ער מיטן נעראַנג אן מיטן האריי.

שמעון בער האָט ליב א לעב סאָל מיט הברה כּפּנימס. און אז ער קומט צו פּאַרן אויף א שבת, א יום-טוב, קערט ער די וועלט. אויף זיין השבון קאָמעט מען פּרעסער וויין אין הויף אריין, רייט מיטש צו די בעשעט מאכליס און סע היליעט מען און נעכט אויף וואָס די וועלט שפּייט. צו זיין נבורה איז קיין לייכטן ניס פּאַראנגען. ער ווערט פּרײַענסט מיר סאַצערניק און יפּאַרינגענדיק. און ערשט אז ער קומט אין זיינע פייערן אריין, צענייט זיך די שמהה איבערן נאנצן שפּעטל, דאָס אָנעפּוועכין איבערנערייט אויף זיך לאמויער, מיט דער פּאַרשוועק אויף, נעמט ער שפּילן אויף א פּאַסטענדיק פּרײַענסט און פּירט דעם עולם איבער די גאַסן זינגענדיק און סאַנצן ריק א שער.

ער הויט קענען מענטשן ניס פּאַרנעסן וואָס שמעון בער האָט פּאַרפירט בעת ר' נחמוניע האָט נעראפּט קומען באַזעצן זיך קיין יפּעפּאַנעשט. די נאנצע ארוימיק נענגס האָט ער אויפ-נערווערעט. מיט וואָכען פּיער, רייטנדיק אויף א פּערד, האָט ער אָנגעזאָגט די בשרה. אז סע וועט דעם קומען א צייט פון אַלדאָס גוטס, ברכה און שפּע פּאַר אלעמען.

האָבן ספּעפּלעד און רערפּער נענן-מען גרויסן א באַנענעניש פּאַר ר' נחמוניען ווי פּאַר א מלכות, און ער, שמעון בער, האָט אָנגעפירט. ברייטע אָפּענע סויערן און הויכע קונציעט טורעמער, באַפּלאַכטן מיט פּומניס אין אַלעליי קאָלירן, נענען געווען נעספּרו-יעט אויף די גאַסן, קאָוויאָרן און קיי יעמעס פּאַרשפּרייט פּאַר די טריט. און מייערן פון צענאָעניגס פּעך האָבן אויף ביינען געליכט ווי אין א שריפה. הונ-דיקערע יידן, אויסגעפּוּצט מעשה אָפּי-צידן, פּאַרן אקעגן אויף פּרײַזשע פּאַעפּאַנגען און רייטן אויף די שענסטע פּערד. כּל-זמר ליאדערטען אויף סאַצן

כפזב=ענת

של החדות החמנים

הרב שלמה יוסף זיין שליט"א ירושלים

תשעה באב שחל בשבת

החלוקת הראשונים בת שעה באב עצמו שחל בשבת בננוע לרבנים שבצנעא. "חל להיות ס' באב בשבת וכו' ואינו מונע עצמו מכלום" — כך הוא לשון התוספתא. פירוש ראשונים: שאינו ננוע משום דבר, אפילו מדברים שבצנעא. אלא שהראש כתב, שרבינו מאיר מרוטנבורג, בשם הרב ר' יצחק מווינא, אוסר ודחה קובץ חתו ברגל, שאבילות נדחית על אדך הגבל, ודברים שבצנעא בכל זאת נזהרים בו. "הדבר יבא — כתב הראש — חפ' מווי הקדוש וכל עות ישראל יעשו אותו, כדאי הוא בית אלקינו לאבר עליו עונה האב בשנה, אף על פי, שיש לי להשיב, דתשעה באב אבילות חוקים בכמה דברים. ה. כתב סופר העמיר את המחלוקת על קודה עקרונת: כשחל ח'ב בשבת, אם אנו דוחים או את התענית לחצותה או שאנו קובעים כל עיקרו של הצום ביום הוא- שון, שכן רובו של היום הינו נשיר בעשירי באב ו' יחזון אתו: "אלמלא היית באותו הדור לא קבעתיו אלא ביום שירי". אם נודחו ליום אב שון ודינה של שבת זו כנו באבלות באב שבת ובגלל, מה שאין בו אם נקבע לתחילתו יום התענית בששירי באב אב-הו זהו על אופיו של תשעה באב שנדחה ליום ראשון חמנים אף גול ליום ותמוז שאלה אחרת קסו שנעשה בו ג' שנה ויום אחד בעשרה באב ואותה שנה תשעה באב חל בשבת, מה יוני: ח"ב להתענות ביום ראשון, או לא? אף הוא תלא את הדבר בכונתו של השעה באב שודחה: השלומי וזאת ליום השבת, או שכיון שרובו של היכל נשיר בעשירי, לכן כשנודחה לעשירי של לו ששירי בות של תענית עצמית? באופן הראשון יש לומר שמכיון שבשבת היה קסו ופסוד, אם אין עיקר אין תשלומי, ובא"פ השני חייב.

ב' בוקרשט מספר 258 י' אב תשל"א

זדחנינו לאחר השבת והתי בענינו בולא השלמונוה מפני שיום טוב שלנו הוא... אף על יום שלאחר התענית מתפשטת השפעה ט'ב שחל בשבת. כשחל בחול, מנהג כשר שלא ללול בשר ולא לשחות יין בליל עשירי ויום עשירי. על כל פנים: עד חצות היום. הטעם: רובו של המק- דש נשרף בו. ולפיכך כשחל בשבת נדחה ליום ראשון. שוב, למחרת, ביום שני, מותר ללול בשר ולשחות יין מן הבוקר, שדורי כבו. וזאת יום אחד עשר בחודש. אלו הן הבעיות ההלכותיות שנוגדו מתוך פנישת תשעה באב עם יום השבת.

רבנו גרשום

רבנו גרשום מפינצא, המכנה "מאור הגולה", היה ראש הקהילה בצרפת ונרמז "השיבה לקהלים מפינצא שמשנה למקדו רהני ליהודי גרמניה וצרפת העפנות. גם מאשליה באו תלמידים ללמד תורה מפיו. ערב היום נמצאים בירייה תורה פרשים שלו למקדו המלמד.

רבנו גרשום תקן תקנות רבות, אשר עור היום נחשבות להלכה פסקה. מתקנותיו המפורסמות: האסור להיתקן עם שתי נשים (בגמיה); האסור לקרא מכתבים של חברו לילת הסקמתו ועוד. כל יהודי אירופה קבלו עליהם את התקנות הללו.

רבנו גרשום היה גם מגדולי הפוסקים של יהודי אשכנז. בתולדות עמנו נקרא רבני גרשום, אשר האיר את עיני הגולה בקמתו, בשם רבנו גרשום מאור הגולה. הוא נפטר בשנת 1040.

(התרגום בעמוד 4)

דברי תורה מחכמי רומניה וגאוניה

ליקוט: הרב יצחק מאיר מארילוס בוקרשט

ידיעות

לפרשת ואתחון, אכ"כ עומר ב"ר' וביניכם" (ה-ה, "ה"). על פי שפירשנו אכן יש ד' במקום הזה ואנכי לא ידעתי (בראשית כ"ה-ט"ו) של מדות מהיתוח כרוכות בעקב מרת האני כיות ומקובל שזה כוונת (מאמרם סנהדרין צ"ו). אין בו דוד בא — עד שתכלה מרושטה מן הכיס היינו מהכלה הפרטיה מכיס הלב שיעזבו האנכיות העצמיות וזה שאמר אכן, י' ש' ד' במקום הזה, בשביל מה, ע'ן ואנכי לא ידעתי האנכיות לא ידעתי וכן רבקה אמרה "למה לו אנכי" (בראשית כ"ה-כב) (רש"י שם רבותינו דרשוהו — כשהיתה עוברת על פתחי הורה של שם ועבר יעקב רץ ומפרנס לצאה, עוברת על פתח ע"ש עש מפרטכ"ל צאת) חשבה רבקה שזה העובר עושה הכל בשביל אנכיותו וזאתה האשמה בה שחונתה בתפילה שת"ד ולא תהיה עקרה. להנאת עצמה אמרה למה זו התפלה? אנכי בעד האני כיות שלי ועל עיני זה היה אף יעקב כרחל באמר "הבה לי בנים ואם אין ממתי אבנתי" (בראשית ל-א) משמע לי לעצמי אבך לה היתה אלקים אנכי היתה לומר בתי לאלקים את אמתה. אנכי הלא מרת האנכיות מדה מונה ומתועבת היא לפני המקום וזה יש לומר גם כאן. אנכי מדה אנכיות ועמד בין ד' וביניכם היא הוצתה ומסקת בין ישראל לביניהם שבשמים.

הרב דוד מאשאקאוויטש-נאסוד לפרשת ואתחון, "שמור את יום השבת לקדשו כאשר שר צו"ר א' אלקי" (דברים כ"ב) "כבר את אביר ואת אמך כאשר צו"ר ד' אלקי" (שם ט"ו).

וצריך טעם מדוע בשתי דברות אלא אמר, כאשר צו"ר ד' אלקי" ורבותינו נ"ל שבת פ"ז דבמרה איסקוד אבדו, ורש"י על אתר אף על כבוד, ואם נצטוו במרה" וברוך צה מפרשים אפילו בשעה שמצנן מיה כבד השבת וכבד הוריד וימתק כל כמו במרה שבוף נמתק המים. ית- באר הדיוק שלנו על פי שפירש מהרי"א אברבנאל, איש אבאוי מירא ואת שבתותי תשכרו אני ד' אלקיכם" (ויקרא י"ט-ג) כי כבוד את ואם מפרטים במדות האנושיות ושלל אדם יהיוק בו וכן שמירת שבת ממלאכה השכל מתייב שינוח האדם ממלאכתו יום אחר שבוע על כן צוהה התורה שם אלה לא ישמרו בשביל ה- נאחם אלא מפני כי אני ד' אל- קינים מפני שהן מצוות אלקות. (כד כאן דבריו) והנה (במדרש ש"מ פ"א סימן כ"ה) וירא בכ"כ לותם ראה משה שאני להם מנוחה הלך ואמר לפרעה מי שיש לו עבד אם אינו נח יום אחד בשבוע הוא מת ואל עבדך אם אין אתה מיה להם יום אחד בשבוע הם מתים אמר לו לך ועשה להם כמו שתאמר הלך משה ותקן להם את יום השבת לנה (ע"כ) ואחרי כן כשנתן ד' את השבת יום שבתו בו משה שמח וזוהי מה שאני אומר. ישמח משה במתנת הלקי" דווקא. בני ישראל השבו שטעם השביתה היא כמו שאמר משה לפרעה שלא יותם כהם והנה כדברתי אר-י שנות נזכר רק טעם רוחני לבד לשביתה שבה"כ ששת ימים עשה ד' וינתן כיום השבתי" (שמות כ-א) וכאן כדברות האהרונות נאמר טעם הותית לבד למען ינתן עבדך ואמתך כמך" (דברים י"ד) והיה מקום לה- שוב שזה הטעם של הול היה עיקר בשביל לנה ולהרגיע איש איש ממלאכתו לפיכך הדגיש הכרוב מתהלה (שם י"ב) שמור את יום השבת לקדשו אל תעשהו הולין בשביל טעם הומרי

לכד להניע מן העבודה רק מאשר צו"ר ד' אלקי" אלא בשביל שהיא מצוה אלוהית ולראיה היכן צו"ר על השבת מברא והרי שם לא הייתה עוסק בשום מלאכה ואף על פי כן צו"ר ד' על יום השבת ולפיכך גם כוונת ששת ימים תעבדו ועשית כל מצוותי אשר יצא עליך וכן זה הד- גיש הכתוב גם כבוד אב ואם כאשר צו"ר ד' אלקי" לפי ששכלו של אדם מחייב שהבן יכיר טובה להוריו וישאג בעד בכל ההצ- שבת ולפיכך מדגיש "כבד את אבך ואת אמך כאשר צו"ר ד' אלקי" (שם ט"ו) לא מפני טעם הומרי שבו אלא מפני שהיא מצוה אלקית והיכן צו"ר במרה וקם לא היה מקום לדאגת אבות שהמן ירד לפי מכתת הנפשות ושמלתך לא בלתי" (שם ה-ד) וברש"י ואף קטינה כמו שהיו בגלים היה גדל לבושו עמהם כלבוס הזה של הומט שגדל עמו ובכל זאת צוה על כבוד אב ואם הרי זה שיהא מצוה אלוהית כבד בלי שום טעם.

גליל זבב בהוספת המלך לפרשה עקב

טקס מרשים טקס מרשים התקים, לא חכבר, חול בית הספר בשכונה: "הוט" פיסטליס" וזרביה" פאריס. הורי התלמי- דיס והרבו אוזרים השתתפו בטקס לקבוע לוח זכרון לפני בית הספר. על הלוח חרות: 165 לר-יהודים תלמיים מבית-הספר הזה נגלו בימי מתחמת העולמי השניה ונרצחו במחנה רכז נאציים אל נצחיה!

יהודים עוריי-שחור באביסניה

הכתב-עת מלונדון ונערך היהודי פרסם באחד מן המספרים שלו עיון על אודות הפאלישים (יהודים עורי-שחור טוהביסניה). אחרי מחקר של בחול-דוט, והפופטר פאטי-לוביץ מציר את סודי-אולסיה זוהי, והפלישט מעורבים את התיידי, שידועים אותו מתרגום בלשון אביסניה, ב- יחד הם לומדים נפרד: יהושע, שופטים, מלכים ושיר השירים וספרים כהם עשורת אלפים, רובם הם יושבים סביב לעיר גונדר, בירת העתיקה של המדינה

ספר נדיר

המכירה פומבית שהתקיימה בלונדון נמכר סופס מתהווה בלשון שאלק ספר תהלים שיצא לאור בשנת 1896

הצגה מאגרי במילברן

יחידה אמנים חוב-ביס, הציגו בימילברן סופס מתהווה בלשון שאלק ספר תהלים שיצא לאור בשנת 1896

ספר בהצלחה גדולה

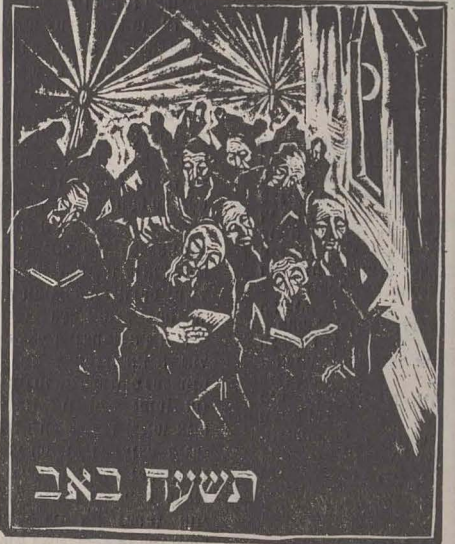
עם יפאני קבל בטובת הגאה דבה את הספר "היאפנים והיהודים", שיצא לאור, ועכשו, ב'5' מחוזות, הספר נחם בכנוי ספרותי יש "הוטש בו דסוי" יש אונריס שהסבר וזא יהודי יש אומרים שהוא יפאני.

מקרה גבורה

דאניס מאוס 43 חולכוז הוטס דווקא-טלי שמשחור פעולת הגבורה של חובבי מולדתם של הודיה הוא, שחיצולו מלשוח בחנות-רכוז את בני המדינה שלו, "היה-דיס".

קתדרה יהדות

בחסות הפולשתי תיאולוגי מילוציננה (שביצאריא) נוסד "קתדרה" יהודית. הוצאה והאשונה בנושא "תולדות" נאם מכללת העברית מירושלים.

תשעה באב